

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Sexualita náctiletých

Lenka Bednárová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

Sexualita náctiletých

Lenka Bednárová

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Jakoubková Budilová, Ph.D.
Katedra antropologie
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Poděkování

V první řadě bych zde chtěla poděkovat Mgr. Lence Jakoubkové Budilové, Ph.D. za cenné rady a konstruktivní vedení. Velké díky náleží samozřejmě i všem mým respondentům a participantům výzkumu, který tuto práci doprovázel.

OBSAH

1	ÚVODEM	1
2	SEXUALITA JAKO SPOLEČENSKÉ TÉMA.....	3
2.1	Jak zacházet s pojmem sexualita.....	4
2.1.1	<i>Láska jako fenomén</i>	6
2.1.2	<i>Co to je sex?.....</i>	8
2.1.3	<i>Homosexualita a homosexuální chování</i>	10
2.1.4	<i>Sexualita jako přechodový rituál</i>	13
2.2	Cross-Cultural Perspective	15
2.2.1	<i>Pojetí sexuality v manželství</i>	17
2.2.2	<i>Mužský a ženský prvek sexuality</i>	19
2.3	Sexualita a otevřenost dnešní doby	22
2.3.1	<i>Odraz minulosti v současnosti</i>	23
2.3.2	<i>Zlom v povědomí</i>	27
2.3.3	<i>Současná mládež v ČR.....</i>	29
3	VÝZKUM SEXUALITY MLÁDEŽE.....	32
3.1	Cílová skupina jako sociální síť.....	33
3.2	Insider/outsider, otázka věku a genderu	35
3.3	Sběr dat.....	37
3.3.1	<i>Zúčastněné pozorování</i>	38
3.3.2	<i>Rozhovory s respondenty</i>	39
3.4	Příklady z pozorování	40
3.5	Analýza a interpretace dat	43

4	SEXUALITA V POSTOJÍCH A PRAKTIKÁCH MLÁDEŽE	46
4.1	Vnímání sexuality.....	46
4.1.1	<i>Vidina první lásky.....</i>	47
4.1.2	<i>Sex a jeho konotace</i>	50
4.1.3	<i>Vnímání homosexuality</i>	52
4.1.4	<i>Začátky sexuálních zkušeností.....</i>	54
4.2	Aktuální obavy a jejich řešení	58
4.2.1	<i>Problémy současné mládeže</i>	59
4.2.2	<i>Safe sex.....</i>	62
4.3	Veřejné projevy.....	64
4.3.1	<i>Hry se sexuální tematikou</i>	65
5	DISKUZE.....	70
6	ZÁVĚREM.....	73
7	POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	75
8	RESUMÉ.....	82
9	PŘÍLOHY	84

1 ÚVODEM

Problematika sexuality se zdá být v současnosti aktuálním a žhavým tématem. Čtenáři by se tak mohlo zdát, že se jedná o téma ve společnosti dříve neprobírané a zamlčované, které teprve nedávno začalo klíčit v našich myšlenkách. Ve skutečnost je sexualita jedním z nejvíce řešených témat a to nejen v současné moderní společnosti. Tato problematika byla vždy stejně aktuální jako témata politická, ekonomická a další. Zároveň se zde jedná o témata, na něž můžeme nahlížet z několika vědeckých optik, například z hlediska oborů biologických, historických, psychologických, sociálních. Úkolem této práce je představit je z hlediska antropologického *know how*, a sice jako součást diskuze v antropologii sexuality a genderu.

Stejně jako se liší optiky vědeckých disciplín, jimiž může být na téma sexuality nahlíženo, je rozličný i její vlastní obsah. Sexualita obsahuje různorodé oblasti v osobním životě jedince. Její specifický význam je dán i propojením s určitou pudovou stránkou člověka a jeho reprodukčním chováním. Jak ovšem trefně poznamenává Anthony Giddens v předmluvě své knihy *Proměny intimacy* (2012), nemůžeme psát o sexu a sexualitě v současné společnosti aniž bychom vynechali lásku (9-11). Právě fenomén lásky v propojení se současnou sexualitou společnosti je neopomenutelný.

Tato práce se, jak bylo naznačeno, bude věnovat právě tématu sexuality, a sice jejím projevům u současné mládeže. Výzkum, jenž psanou verzi, kterou máte před sebou, doprovázel, probíhal u malé skupiny náctiletých a dal tak možnost vzniku dat, které v duchu klasického antropologického výzkumu čerpají z malé komunity a mohou tak přinést poznatky o postojích, praktikách a vztazích jejích členů. Zároveň se jedná o sondu do současného myšlení náctiletých v České republice. Tito jedinci jsou první porevoluční generací, která již vyrůstala pod vlivem západních médií a časopisů, ty se nebrání uveřejnit téma sexuality

jako současné populární problematiky. Antikoncepce jimi není považována za něco nedostupného nýbrž naopak naprosto běžného, což pravděpodobně značně eliminuje obavy z těhotenství. Na druhou stranu od základní školy vyrůstají tito mladí lidé s vidinou všudy přítomných pohlavních chorob a nutnosti se proti nim chránit.

Cílem práce se stalo popsání právě výše zmíněné skupiny mladých lidí z hlediska percepce a praktik v problematice sexuality. Otázky, na něž se zde nalézají odpovědi, se týkají vnímání sexuality a sexuálního chování dnešní mládeže ve věku od patnácti do dvaceti let. Tato témata jsou rozdělena do několika kategorií, do nichž náleží samotný pojem sexuality a k němu přiřazené otázky – láska, sex, sexuální orientace, sexuální chování a obavy s ním spojené.

Samotné členění práce je distribuováno do tří částí, jimiž jsou teoretická část, metodologie výzkumu a jeho analýza. Teoretická část nazvaná *Sexualita jako společenské téma* pojednává o vývoji současného vnímání sexuality, skrze pojem sexuality, lásky a sexuálních praktik. Důležitá je zde oblast srovnání západních a mimozápadních pohledů na sexualitu. Zároveň ve zkratce popisuje historický vývoj pohledu na tuto problematiku a odraz, který zanechal v dnešní společnosti. Metodologická část je soustředěna kolem problematiky výzkumu, jenž v rámci této práce probíhal. Tato část v několika podkapitolách pojednává o cílové skupině jedinců, limitech práce plynoucích z postavení výzkumníka, sběru dat pomocí zúčastněného pozorování, polostrukturovaných rozhovorů a způsobu zpracování dat. Třetí a stěžejní část práce je věnována výsledkům výzkumu a stává se tak sondou do osobního života několika mladých lidí, kteří se šetření zúčastnili. Bonusem této části je pojednání o veřejném vystupování v rámci sexuality, to je uvedeno na příkladu her se sexuální tematikou. V závěrečné části je umístěna diskuze soustředěná kolem současných poznatků o západní společnosti a jejich srovnáním se závěry výzkumné části práce.

2 SEXUALITA JAKO SPOLEČENSKÉ TÉMA

Fascinace sexualitou a sexuálním životem je patrná v různých kulturách lidské společnosti již od jejího počátku. V antropologii bylo toto téma vyhledáváno a zpracovááno zhruba od konce devatenáctého století, projevilo se společně s nástupem kulturního relativismu jako zájem o složku chování dané kultury, která by neměla být opomenuta (Vrhel 2000: 13). Od začátku dvacátého století se k tomuto tématu vyjádřili autoři jako Bronislaw Malinowski v díle *Sex a represe v divošské společnosti* (2007)¹ či Margaret Meadová v knize *Pohlaví a temperament u tří primitivních společností* (2010)², opomenout nemůžeme ani Michela Foucaulta a jeho *Dějiny sexuality* (1999)³.

V současné době se sex a s ním spojené sexuální chování stávají nevyčerpatelným tématem, kterému se věnují psychologové, sociologové, sexuologové, historikové i antropologové na celém světě. Tato témata jsou řešena v médiích, škole, rodinném kruhu i na veřejných místech tak otevřeně, jak tomu bylo v minulých stoletích lidské existence jen výjimečně. Sex se stal součástí ne jednoho, nýbrž mnoha diskursů, o nichž jsme nuceni mluvit snad právě proto, že by měly být utajovány a skryty (Foucault 1999: 42-43). Celá tato sexuální mašinérie bývá často zaměřena právě na mládež, která se v rámci svého dospívání vyrovnává nejen s vlastní sexualitou, ale také s pohledem společnosti a jejím vnímáním. Tento proces probíhá v západní společnosti v mnoha ohledech stejným způsobem jako ve společenstvích mimozápadních. I zde nalezneme řadu rituálů a tabu spojených se sexualitou a jejím empirickým zaměřením. Navíc v současné době je určité etnické srovnání zajímavou složkou

¹ Poprvé publikováno v roce 1927 pod názvem *Sex and repression in savage society*.

² Poprvé publikována v roce 1935 pod názvem *Sex and temperament in three primitive societies*.

³ Dějiny sexuality v originále *Volonté de savoir*, rozdělené do tří svazků s podtituly *Vůle k vědění*, *Užívání slasti* a *Péče o sebe*, publikovány v letech 1976 první svazek *La Volonté de savoir* a 1984 druhý a třetí svazek, *L'Usage des plaisirs* a *LeSouci de soi*.

akademického prostoru, k němuž se obrací stále více vědců dnešní doby (Hyde 1990: předmluva XXV).

Následující části budou věnovány pojmu sexuality a jejímu uchopení v rámci společnosti, sexuálnímu styku, percepci partnerství jako vyústění citového vztahu, mimo západní a historické perspektivě i současné otevřenosti k této problematice.

2.1 Jak zacházet s pojmem sexualita

Sexualitu chápeme nejen jako sexuální aktivitu, samotný akt, nýbrž jako souhrn mnoha dalších aspektů. „Lidská sexualita, to je systém sestávající z biologických, sociálních, kulturních a psychologických atributů, které se navzájem překrývají a prolínají, produkujíce sexuální vzrušení nebo orgasmus, a které, ač nikoli nutně, jsou spjaty s reprodukcí“ (Frayserová in Vrhel 2000: 15). Vnímání sexuality v takovémto rozsahu je blízké zejména interdisciplinárnímu zaměření antropologických studií, které umožňuje sledování různých rozměrů lidského života. Zapomínat nesmíme ani na skutečnost, že se sexualita „... vždy objevuje, ať už jdeme sebevíce do historie, jako sexualita vytvářená lidmi, jako kulturní fenomén, který stejně jako ostatní lidské činnosti podléhá změnám. Proto může být dostatečně zkoumána pouze v souvislosti dobového vztahu k tělu a k celému komplexu lásky a erotiky, smyslnosti a intimity“ (Dülmen 1999: 191).

Při bližším zkoumání postojů k sexu a sexualitě uplatňovaných v dané společnosti odkrýváme i odraz kultury tohoto společenství. V každé kultuře nalezneme sexuální/erotický kodex, který zahrnuje vše od samotného chování, signálů, pojmů, tabu a dalších věcí spojených se sexuálním životem. Některé kodexy mohou být otevřené a veřejně známé, jiné jsou ve společnosti skryté. V rámci tohoto kodexu se objevují také diferencující prvky genderu či etika cudnosti s nimi spojená (Vrhel 2000: 37). U nezápadních populací můžeme častěji hovořit i o takzvaných *Ars Erotica*, a sice v oblastech, kde se projevovaly

vlivy čínské, japonské či arabsko-muslimské kultury. *Ars Erotica* jsou knihy a díla pojednávající zejména o vychutnávání slastí sexuálního života, nazývány bývají také *knihy slasti* (Foucault 1999: 68). Oproti nim v západní společnosti nalézáme *Scientia Sexualis*, snaha o sexuální doznání, pojmenování, přesné popsání patrné v západní společnosti od Antiky. Zajímavým prvkem je v tomto případě křesťanství, které je sice fenoménem západní společnosti a splňuje mnoho prvků *Scientia Sexualis*, některé jeho projevy mohou ovšem být nahlížena jako *Ars Erotica* (Foucault 1999: 63-87). Příkladem takového díla by mohla být *Šalamounova píseň písní*.⁴

Pro některé autory je sexualita bodem, jímž procházejí mocenské vztahy odrážející se v dané společnosti. V západní společnosti můžeme sledovat tímto způsobem vliv působení náboženských dogmat, nebo tlak vědeckého pozitivismu a touhu po jasném určení toho, co je pro společnost normální. V posledních třech stoletích se objevily v západní společnosti podle Michela Foucaulta (1999) čtyři nově definovatelné složky sexuality. Jedná se o (1) hysterizaci ženského těla (2) pedagogizaci dětské sexuality (3) socializaci prokreačního chování (4) psychiatrizaci perverzních slastí (121-134). Ty jsou navíc znázorněny typickými postavami, jako jsou „... hysterická žena, masturbující dítě, malthusiánský pár, perverzní dospělý, každý z nich je korelátem jedné z těchto strategií, které každý svým způsobem pronikaly sexualitou dětí, žen a mužů a využívaly je“ (Foucault 1999: 123).

⁴ Viz Příloha č. 1: Úryvek z českého přebásněného překladu Šalamounovy písně.

2.1.1 *Láska jako fenomén*

„Je mnoho lidí, kteří by se nikdy nezamilovali, kdyby o lásce neslyšeli mluvit.“

(Fracois VI. La Rochefoucauld⁵ in Ptáček 2002:63)

Láska bývá v dnešní společnosti označována za potřebnou a chtěnou kvalitu života, bez níž bychom nebyli schopni existence. Všechny romantické knihy, filmy a seriály nás pomalu svádí k velkým oslavám tohoto citu a dávají nám pocit, že pokud ji v životě nemáme, uniká nám podstatná část lidského bytí. Pro mladé lidi je láska mnohdy i nedílnou součástí prvních sexuálních aktivit.

Kde se ovšem v lidech vzala tato přetrvávající potřeba naplnění vztahu – naplnění romantické lásky? V první řadě musíme vymezit od sebe odlišná pojetí časově mladší romantické lásky a ve společnosti zakořeněného *amour passion*⁶, která je propojením sexuální touhy a lásky, ta se na rozdíl od kulturně specifického modelu romantické lásky objevuje v mnoha společnostech (Giddens 2012: 47-58).

Samotný základ vzniku *fenoménu romantické lásky* můžeme hledat v různých perspektivách. Foucault (1999) jej vidí v mocenských vztazích věd věnovaných sexualitě, psychologii a dalším zejména lékařským vědám. Giddens (2012) naopak označuje současné pojetí romantického vztahu jako vztahu sexuálního, zde bychom pravděpodobně mohli vycházet z fyzických a pudových tužeb člověka. Trochu opačný pohled od společenského trendu nabízí Wilkinson (1978), podle nějž je propojení romantické lásky a trvalého vztahu ve většině společností neproveditelné. Svým výzkumem poukazuje na souvislost romantické lásky a určité sexuální blokády napříč historií i různými kulturami a dochází k závěru, že propojení romantické lásky, sexu a manželství je závislé na společnosti, v níž je jedinec vychováván.

⁵ Francouzský epigramatik, aforista, prozaik a moralista, žijící v letech 1613-1618.

⁶ *Amour passion* můžeme chápat ve smyslu milostné vášně.

Počátek fenoménu romantické lásky je spojován s 18. stoletím a obdobím rozšíření romantické narativní literatury (Giddens 2012: 47-58). V současné době tento fenomén přerostl právě v protěžování lásky sexuální. „Na rozdíl od dvorní lásky tradiční společnosti, která pokud existovala, tak měla spíše platonickou podobu, byla omezena na vyšší vrstvy a neměla co do činění se sexem, je romantická láska sexuální“ (Katrňák 2000: 312). Zejména západní společnost spojuje ve svém chápání romantickou lásku, sex a dlouhodobý partnerský vztah (Wilkinson 1978: 147).

Prostým faktem zůstává, že je romantická láska fenoménem zejména společnosti západní. „Idea romantické lásky se stala v západním světě běžnou v době historicky nedávné, zatímco ve většině jiných kultur nikdy ani neexistovala“ (Giddens 1999: 14). „Málokterá tradiční kultura by souhlasila s názorem, o němž jsme na Západě tak nezvratně přesvědčeni, totiž že pro muže je smyslem života láska k ženě, a naopak. Většina lidí jindy a jinde něco takového považovala z hlediska hodnoty člověka za téměř nicotné“ (Boswell in Giddens 1999: 15).

Pojetí romantické lásky bylo po dlouhou dobu výrazně feminizováno, to ženy byly konzumentkami četných milostných románů, ony spojovaly romantickou lásku s hledáním toho pravého a právě tato jejich idea měla zároveň vést k postupné autonomii vůči mužům (Giddens 2012: 47-58). Muži, kteří podlehli tomuto ideálu, byli marginalizováni, označeni za snílky a romantiky (Giddens 2012: 69-71).

Spolu plynoucí láska se oproti předchozím dvěma zmíněným idejím vyznačuje novým trendem současné společnosti, plynoucím z emancipace a zrovnoprávnění mužů a žen. Zatímco romantická láska byla výsadou žen a jen malé části mužů, kteří se k ní hlásili, spolu plynoucí láska je přístupná pro obě pohlaví stejným způsobem. Nejedná se již o nalezení toho pravého a jediného partnera pro život, nýbrž o získání toho pravého vztahu. Ta je podle Giddense

důsledkem nikoliv příčinou stavu současné společnosti. Hledání toho pravého často vedlo v uzavření se a špatné zkušenosti v neporušitelném manželském svazku, oproti tomu *spolu plynoucí láska* znamená nalezení vyrovnaného partnerského vztahu dvou jedinců, který přetrvává i ztrátu sexuální intimity (Giddens 2012: 71-74).

2.1.2 Co to je sex?

Za jednu ze složek sexuality můžeme označit i sexuální chování, které je v současné společnosti často považováno za styčný bod jednání. Například současná romantická láska je naplněním romantické lásky sexuální, první schůzka s potencionálním partnerem se zakládá zejména na sexuální atraktivitě a přitažlivosti (Giddens 2012) a následující vztah tedy vede k sexuálnímu aktu. Zároveň je sexuální styk považovaný za základní složku lidské přirozenosti a to napříč kulturami, i přesto, že se jeho vnímání značně liší od pozitivního po naprosto negativní (Vrhel 2000: 17-23). „Sex je různorodě vnímaný jako normální a přirozený impuls, původní nebo magická aktivita, špinavé, ale nutné zlo nebo posvátný reprodukční obřad“ (Broude 1994: 273).⁷

V následujících odstavcích bych ráda objasnila, co přesně je chápáno jako sex, respektive co už je sex. Definice tohoto pojmu se může zdát banální, jelikož již z učebnic přírodopisu na základní škole se děti učí, že sex je fyzické spojení mezi mužem a ženou. Ve skutečnosti nalezneme mezi tímto pojetím a praktickým pohledem jedince několik nesrovnalostí. Sexuální akt je nejčastěji popisován jako koitus, tedy výše zmíněné fyzické spojení mezi mužem a ženou. Pokud ovšem otevřeně uvažujeme o dalších sexuálních praktikách, jakými jsou

⁷ Překlad autorky z anglického originálu: Sex is variously viewed as a normal and natural impulse, a indigenous or magical activity, a dirty but necessary evil, or a sacred observance.

petting, *orální sex*, *anální sex* a tak dále, musíme si položit otázku, zda je máme chápat jako plnohodnotný sexuální akt či nikoliv.

Výraz a praktika *petting* původně prosazovaný v USA, zahrnuje laskání a mazlení, se stal před sexuální revolucí 60. a 70. let 20. století ve Spojených státech kompromisem mezi „... puritánským názorem, že předmanželský sex je špatný a základním cílem americké výchovy uvést mladé lidi co nejdříve do společnosti“ (Borneman 1990: 424). Zatímco *petting* se může při uspokojování sexuálních tužeb soustředit na různé části těla, orální sex je chápán jako stimulace genitálií ústy. Uspokojování ženských genitálií ústy odborně nazývané *cunnilingus* bylo dokonce dříve považováno za sexuální perverzi, v současnosti je to pro mnoho mužů a žen nezbytná součást koitu (Borneman 1990: 84). Uspokojování mužského genitálu ústy, *felace*, byla oproti cunnilingu mnohem méně častá. Obliba této praktiky roste zejména u mladé generace v posledních letech (Borneman 1990: 141). Obě výše zmíněné praktiky, *petting* a orální sex, jsou za prvé častou součástí sexuálního života mužů i žen a zároveň v mnohých případech slouží k oddálení prvního sexuálního aktu v partnerském vztahu.

Trochu stranou od těchto praktik se nalézá anální sex, jenž bývá označován za již trochu extrémní praktiku. V minulosti byl anální koitus běžný zejména mezi muži v Antice. Některé kultury staré Ameriky ho využívaly pro sexuální styk v laktačním období ženy, kdy pro ně klasický sexuální styk byl zakázaný (Borneman 1990: 38).

Pro účely této práce byl sex chápán výhradně jako koitální styk, všechny ostatní jmenované praktiky jsou označovány za projevy sexuálního chování. Souhrnně bylo dříve sexuální chování často uchopováno v rámci koncepce sexuálního pudu jako potřeba nutná k přežití lidského jedince. Sexuální pud by tak byl srovnatelný s potřebou jíst či pít. Právě proto zahrnuje sexuální chování z akademického pohledu kromě samotných výše zmiňovaných praktik i jednání vedoucí k vyvolání zájmu partnera, navázání vztahu a jeho pokračování (Zvěřina,

Malina 2007: 173 – 178). Lidská populace je ovšem výjimečná právě tím, že sexuální aktivitu dokázala posunout od role reprodukční i rekreační, ze sexuálního chování se tak stal prostředek zábavy, ještě umocněný skutečností rozsáhlého množství antikoncepčních prostředků (Benagiano, Mori 2009).

2.1.3 Homosexualita a homosexuální chování

Kategorie homosexuality a heterosexuality vzešly v povědomí až na konci 19. století (Rupp 2001: 83-109), právě proto je obtížné hovořit o jejich přesném zařazení v minulosti. V období antiky například neexistovalo přesné odlišování ve vnímání sexuální orientace. „Řekové proti sobě nestavěli lásku ke stejnému pohlaví a lásku k pohlaví opačnému jako dvě navzájem se vylučující volby a jako dva radikálně odlišné typy chování“ (Foucault 2003: 247). I tak ovšem můžeme z dostupné literatury a další umělecké tvorby identifikovat časté projevy homosexuálního chování.

Obecně je nyní homosexualita chápána jako „převažující nebo výlučná erotická náklonnost k osobám stejného pohlaví“ (Procházka 2002: 26). I přes časté projevy homosexuálního chování v historii naší společnosti, akceptována začala být tato sexuální orientace a její veřejné projevy teprve nedávno, navíc stále nalezneme části západního světa, kde je označována za nenormální projev chování⁸ či perzekuována. Po dlouhou dobu byla pokládána za duševní poruchu srovnatelnou s takzvanými sexuálními úchylkami. V současné době je homosexuální orientace ze všech světových oficiálních klasifikací vyjmuta, například World Health Organization (WHO) tak učinila v roce 1992 (Kaňka 2000: 13). „V seznamu nemocí po revizi MKN-10 zůstala homosexualita jako

⁸ Zde je důležité připomenout, že sama otázka toho, co je pro danou společnost normální, je velmi obtížná. Respektive to, co je společností považováno za normální, je proměnné časově i místně, zároveň je tato představa vytvářena zejména střední a vyšší sociální vrstvou obyvatel (Vágnerová 2004).

nemoc evidována jen tehdy, pokud s ní jedinec není smířen, nebo pokud mu tato orientace dělá problémy – tzv. egodystonní homosexualita“ (Kaňka 2000: 4).⁹

Vnímání homosexuality se liší i v rámci jednotlivých společností. „Ne všechny kultury uznávají dvě nebo tři kategorie sexuality založené na volbě sexuálního subjektu neboli na preferovaném pohlaví partnera při pohlavních aktech“ (Rupp 2001: 15). Zatímco v západní společnosti je homosexualita často stále chápána jako něco na hranici společnosti, v jiných kulturách může být projev homosexuálního chování vnímán velmi kladně. Například na Sibiři jsou mužům, kteří praktikují ženské aktivity a stylizují se do jejich role připisovány až nadpřirozené schopnosti, u severoamerických prérijních indiánských skupin jsou tito jedinci považováni za velmi přínosné pro společnost jako odborníci na ženskou práci. Tito jedinci jsou nazýváni *berdache* (Benedictová 1999: 190-208). V knize *Kulturní vzorce* (1999)¹⁰ popisuje Ruth Benedictová příklad ze společnosti Zuniu, kde byl posměchu vystaven právě partner jednoho *berdache*. Tento posměch ovšem nevyplýval ze sexuální orientace muže, ale ze situace, kdy se podle ostatních nechával druhým mužem vydržovat, zatímco *berdache* se o vše v domácnosti staral (198-199).

Příkladem projevu homosexuálního chování může být také přechodový rituál do dospělosti u chlapců na Nové Guinei. Ti mají v rámci rituálu přechodu spolknout semeno starších mužů (Rupp 2001: 15-16). Tento rituál se samozřejmě nedá pokládat za projev samotného sexuálního chování, můžeme ho ovšem považovat za příklad praktiky, která zahrnuje určité kulturní prvky spojené se sexualitou.

Ve většině případů je vždy v rámci problematiky homosexuality zmiňováno chování mužů, příčinu můžeme spatřit ve skutečnosti, že lesbická

⁹ MKN-10 je v České republice platná od roku 1994.

¹⁰ Poprvé publikováno v roce 1934 pod názvem *Patterns of culture*.

orientace je oproti mužské homosexualitě mnohem méně zaznamenávána. Pokud se ve společnostech projev homosexuálního chování u žen vyskytuje, je často považován za specifický projev ženského chování, který může souviset zejména s frustrací, plynoucí z nenaplnění partnerského svazku. U mladých dívek Mapučů v Chile či aljašských Kasků forma lesbického chování znamená připravenost dívky k uzavření sňatku. U afrického etnika Nyakiusa se jedná o formu vztahu starších žen, například vdov (Broude 1994: 269).

Hovoříme-li o homosexualitě, měli bychom odlišovat dva typy praktik, které v ní nalézáme, homosexuální orientaci a homosexuální chování. Samotné homosexuální chování není pouze výsadou lidí, nýbrž se projevuje i u dalších živočišných druhů. Ti se zejména „... v době páření obracejí k jedincům vlastního pohlaví, pokud nejsou k dispozici partneři druhého pohlaví“ (Borneman 1990: 182).¹¹ Obdobným způsobem nalézáme projevy sexuálního chování ke stejnému pohlaví u mnoha heterosexuálů. Příkladem je chování jedinců v totálních institucích – vězeních, kde často dochází k homosexuálním vztahům mezi heterosexuálními jedinci (Sagarin 1976; Nedbálková 2003) nebo výše zmiňované jednání mladých žen etnik Mapučů a Kasků.

O homosexuální orientaci hovoříme jen v případech, kdy jedinec prožívá k osobě stejného pohlaví silný cit – chcete-li lásku a je výlučně přitahován pouze osobou stejného pohlaví. Stranou poté stojí bisexuální chování, kdy jedinci vystupují jako ti, kteří mohou navázat partnerské vztahy s osobami obou pohlaví a toto chování se označuje jako „... přibližně vyrovnaná erotická a citová náklonnost k osobám obou pohlaví“ (Procházka 2002: 26). Zcela záměrně zde neužívám slova gender, pohlaví je tak myšleno z fyzického hlediska, respektive žena vyznačující se chromozomem XX a muž XY. Například řecká bisexualita byla chápána jako přirozená touha jedince po muži i po ženě, jejímž hlavním

¹¹ „Krávy po sobě skáčou, dusají nohama, vyhazují hlínu zadníma a ryčí jako býci. ... Příslušníci obou pohlaví lvů se pokoušejí o stejnopohlavní krytí. Hyeny provádějí během říje téměř pravidelně stejnopohlavní styk“ (Borneman 1990: 182).

činitelem se stala touha, po atraktivních jedincích bez závislosti na pohlaví (Foucault 2003: 248).

Ač současná společnost homosexualitu určitým způsobem přijímá, formálním důkazem může být například uzákonění registrovaného partnerství platného v České republice od roku 2006¹², označení za homosexuála je stále stigma a jako takové sebou nese řadu předsudků a stereotypů (Goffman 2003). Zajímavou konotaci mají i samotné slangové výrazy pro homosexuála – myšleno slova jako *homouš* či *buzik*, *buzna*. Ty přešly do lidově používaných nadávek či označení. Jedinec při jejich použití nemá očividně v úmyslu nařknout jinou osobu z odlišné sexuální orientace, nýbrž používá slovo jako určitý způsob nejenom hrubého oslovení. „Nazvat někoho teploušem znamená interpelovat ho jakožto určité 'já', ovšem diskursivní účinek této interpelace je zároveň účinkem exkluze: já, které je interpelováno jako teplouš, je tímto aktem současně postaveno do diskursivně okrajové pozice“ (Fulka 2002: 48). V současné chvíli se dá uvažovat o určitém přenesení významu těchto oslovení v hovorové termíny, neupřeme jim ovšem určité konotace směřující k stereotypizaci homosexuality v dnešní společnosti.

2.1.4. Sexualita jako přechodový rituál

Dětství, adolescence, dospělost stáří, právě s těmito životními etapami jsou svázány rituály přechodu. Významné situace v životě jedince, které ho posouvají dále po jeho životní trajektorii. Těmto rituálům se první řadě věnovali Artur van Gennep (1997) a Victor Turner (2004). Zatímco Gennep přichází s pojmem přechodového rituálu a liminální fáze, Turner rozšiřuje toto pojetí o několik fází

¹² V platnosti podle zákona č. 115/2006 Sb. Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.

přechodu.¹³ Právě tento typ rituálů nalzáme často ve spojení se sexualitou jedince, jednat se může o vstup do dospělosti, stání se ženou/mužem nebo manželem/manželkou.

Přechod z adolescence do dospělosti je provázen prvními sexuálními a vztahovými zkušenostmi. První sexuální aktivita pro jedince znamená přiblížení do světa dospělých. Tento akt funguje v myslích jedinců tak dokonale, že můžeme vypočítat vlivy jejich okolí na jednání ohledně prvního pohlavního styku či vztahu. S tím jsou spojené otázky týkající se první lásky, prvního sexuálního chování, panenství ale také antikoncepce či bezpečného sexu. Výše vyjmenované aktivity mohou být samostatně i jako celek vnímány jakožto přechodové rituály v životě mládeže. Nejlepším a nejcharakterističtějším příkladem přechodové situace jsou pro mladé lidi první sexuální aktivity, zejména první pohlavní styk. V české společnosti se tak hlavním bodem v tomto přechodu stává věk patnácti let, což je hranice pro první legální pohlavní styk. „To přispívá k zvýšenému uvědomění vlastní sexuality a pohlavní role. S ní související erotické chování získává novou dimenzi a tím i novou hodnotu“ (Macek 2003: 91-92).

V pohledu západní společnosti na panenství nalezneme výrazné ovlivnění křesťanskou vírou, respektive vyžadování sexuální abstinence. Právě ta byla vysoce hodnocena, po ženě i po muži se požadovalo, aby do manželství vstupovali neposkvřenými předchozí sexuální aktivitou. Takzvaně „... komu sexuální zdrženlivost nepůsobí obtíže, ať se nežení; u koho je však sexuální pud tak silný, že nemůže žít zdrženlivě, ať se ožení“ (Morus 1992: 61). Zároveň existují společnosti, u nichž čistota ženy nebo muže v tomto ohledu nemá větší význam. V mnoha kulturách je lhostejné, zda předmanželská sexuální aktivita

¹³ Těmito fázemi jsou vyčleněni ze společnosti, v níž se jedinec nacházel. Dále samotná fáze liminality, která bývá označována za prahovou, kdy jedinec nenáleží do žádné skupiny a stojí jakoby na prahu společnosti, aniž by do ní vstupoval. Poslední částí je fáze opětovného vstoupení do společnosti, již v rámci nového postavení. Například chlapec odchází ze společnosti jako dítě a vrací se jako dospělý muž (Turner 2004).

probíhá, a zda například žena do manželství vstupuje jako panna či nikoliv (Broude 1994: 324).

Pokud hovoříme o kultu panenství, jen málokdy budeme mít na mysli mužskou část populace, i zde vidíme určitý genderový stereotyp, kdy u dívky je často panenství vyzdvižováno. Patrně by to mohlo být zapříčiněno i fyzickým stavem ženy, kdy po prvním sexuálním styku dochází k protržení panenské blány a tak i určité 'vysledovatelné' fyzické změně, kterou u muže prokázat nelze. Navíc v symbolické rovině je panenství u ženy často spojováno s cudností a čistotou (Hastrup 1978). Jak je ovšem vidět na příkladu zaznamenaném díky řeckým spisům pojednávajícím o galské kultuře, nemusí být tato čistota významnou veličinou pouze u dívek. V galské společnosti bylo panictví u chlapců vysoce ceněné a stalo se jednou z nejvyšších hodnot mladého muže. Galové věřili, že čím déle si ho takový jedinec uchová, tím silnějším se v dospělosti stane (Caesar 1964: 156–164). Není ovšem pochyb, že pohled na první sex a ztrátu panenství/panictví je i u současné společnosti mnohdy velmi významný a pro jedince může symbolicky znamenat přechod do světa 'zkušených' dospělých.

2.2 Cross-Cultural Perspective

Komparace kultur v různých oblastech života vede k lepšímu poznání společnosti, srovnání jednotlivých hodnot a zvyků nám tak dává nový pohled na naší i cizí kulturu. Právě antropologie ukazuje rozmanitost sexuálního chování napříč společnostmi a pomáhá tak smazat skutečnost, že „máme tendenci být etnocentričtí v našem vlastním porozumění lidské sexualitě“ (Hyde 1990: 7).¹⁴ Lidská sexualita a zejména sexuální pud je ovlivněn řadou biologických faktorů, avšak mnohé její projevy vyplývají z kulturních vzorců dané společnosti.

¹⁴ Překlad autorky z anglického originálu: We tend to be ethnocentric in our understanding of human sexual behavior.

Stejně jako se jednotlivé kultury liší v přístupu k ekonomice či politice, mají odlišné postoje v rámci sexuality, a to v různorodých tématikách jakými jsou například mluvení o sexualitě, předmanželský pohlavní styk, vnímání homosexuality a další (Broude 1994). Sexualita jedince dokonce mnohdy kopíruje hranice jeho etnické identity (Nagel 2000). V každé společnosti nalézáme psané i nepsané sexuální kodexy pojednávající o pravidlech sexuálního chování v dané kultuře (Vrhel 2000: 37). Tyto vzorce chování jsou v řadě kultur velmi odlišné, jejich hlavní účel je ovšem stejný. Jedná se o ty složky kultury, které mají za úkol regulovat lidskou sexualitu (Skupnik 2007: 232). V této oblasti se můžeme věnovat srovnávání nejen různých postojů v sexuálním životě společnosti, ale také praktik týkajících se manželství a rodiny, které se sexualitou často souvisejí.

Obyvatelé ostrova Inis Beag u pobřeží Irska jsou v tomto ohledu patrně „... jednou z nejnaivnějších a nejreprezivnějších společností na světě“ (Hyde 1990: 8).¹⁵ Jejich vědomí o sexualitě není žádným způsobem utvářeno zvenčí, nehovoří o sexuálním aktu, o fyzické změně jakou je například menstruace, ženský orgasmus je pro ně neznámý a pravděpodobně pro sex užívají jen jednu polohu (Hyde 1990: 8). Takto popsaná společnost se může jevit jako velmi prudérní, ve skutečnosti se jedná o irskou katolickou komunitu, ve které probíhala po několik staletí velmi tvrdá sociální kontrola nad projevy sexuality, zejména potlačování sexuální touhy a potěšení. Kořeny této kontroly nalezneme ve viktoriánském období, kdy se věřilo, že ženy nemají o sex žádný reálný zájem. V současnosti zde vzniká určitý společenský konflikt v oblasti sexu a sexuality, vyplývající z otevřenosti soudobé společnosti k tomuto tématu a nové mladé generace (Inglis 2005).

¹⁵ Překlad autorky z anglického originálu: ... one of the most naive and sexually repressive societies in the world.

Za specificky kulturní fenomén může být považován i konzumní přístup k sexu u mužů v západní společnosti. V tomto případě se jedná o rozsáhlou návštěvnost 'veřejných domů', jejichž oblíbenost je u západní společnosti patrná (Zvěřina, Malina 2007: 175).

O některých činnostech a zvycích spojených se sexualitou můžeme hovořit jako o kulturních univerzáliích. Příkladem je zejména manželství nebo incestní tabu. Sexuální kodex dané společnosti obsahuje kromě praktik typických pro danou kulturu také pravidla, kterými se jedinci musí řídit. Podobným pravidlem je i incestní tabu, podle něhož je ve společnosti určené s kým jedinec smí a nesmí mít pohlavní styk (Skupnik 2007: 247).

Napříč kulturami se s menšími odlišnostmi opakují také sexuální praktiky, jako jsou polibky, cunnilingus, homosexuální chování či předmanželský sex. Zejména předmanželský sex je dobře vysledovatelný na časných porodech dětí zhruba v šestém měsíci po oficiálním sňatku (Hyde 1990: 10).

V následujících podkapitolách se pomocí komparace různých společností podíváme na sexualitu ve spojení s manželstvím, genderem a úpravami těla. Právě na těchto problematikách může být dobře ukázána odlišnost i společné prvky vznikající u jednotlivých kultur.

2.2.1 Pojetí sexuality v manželství

Pokud se jedná o sexualitu projevovanou v manželství, i zde nalézáme různé zvyklosti a obyčeje. „Ať už je manželství definováno jakkoliv, vždy se nějakým způsobem dotýká sexuality partnerů, jejich reprodukce, vzájemné ekonomické kooperace a enkulturace nových členů společnosti“ (Skupnik 2007: 232). Například vymezit postavení Nayarů k sexuálnímu aktu v manželství je obtížné, jelikož ženy a muži zde žijí odděleně. Jedná se o matrilokální dříve i matrilineární společnost, kde žena i se svými dětmi zůstává po celý život v domě matky. Ženy

Nayarů mohou navázat sexuální styk s jakýmkoli mužem vyhovujícím pravidlům, které vyplývají z kastovního systému. Pokud ovšem žena otěhotní, musí se některý z mužů přihlásit k dítěti jako otec. Svého vlastního manžela však za milence pojmout nemusí, sňatek proběhne symbolickou formou ve chvíli, kdy se dívka stane pro společnost ženou¹⁶ a hlavní povinností, která jí k manželovi váže, je zaopatřit mu po jeho smrti řádný pohřeb (Gough 1959).

Různost instituce manželství dokazuje také možnost polygamie a bigamie v některých společnostech. Známé jsou popisy levirátní polyandrie vyskytující se v Tibetu, kde je zdokumentováno manželství mezi jednou ženou a dvěma i více bratry (Goody 1990: 137-153) nebo polygynie, která se vyskytuje u některých afrických kmenů či muslimských zemí. Tyto zmíněné formy manželství pokládáme za rezidenční, kdy jsou si muži a ženy v daném sňatku výlučnými sexuálními partnery. V některých kulturách nalézáme také formy nonrezidenční, zde se jedná o výměnu manželek, například nonrezidenční polygynní polyandrii, kdy dochází ke konsensuálnímu sexuálnímu styku s partnery z jiného manželského páru. Takovým spojením dvou a více manželských párů vznikají manželské unie (Skupnik 2007: 236).

Sexuální akt ve většině kultur s manželstvím úzce souvisí. V řadě společností se jedná o jediné legitimní sexuální spojení a předmanželský sex je v nich přísně perzekuován. Nejčastějšími důvody jsou zde religiozita a zabránění početí, výjimkou není ani strach z případné špatné pověsti mladé dívky, která může být navždy poskvrněna a ona již nebude splňovat předpoklad vhodné a věrné budoucí manželky, jak je tomu například u etnika Jávanců (Broude 1994: 182). Ne všechny kultury ovšem předmanželský sex takto potlačují, naopak například v Malaysii je velmi žádoucí, jelikož si jím mladý pár ověřuje, zda bude schopný počít vlastní potomky (Broude 1994: 182).

¹⁶ Přibližně doba první menstruace.

Nový dogmatický pohled na manželství v západní společnosti přineslo křesťanství, které tento svazek ustanovilo na řadu staletí jako nerozlučitelný a možný jen mezi jedním mužem a jednou ženou (Morus 1998: 60-71). Zároveň díky manželství dochází i k omezení mužské reprodukční kapacity, která je vyšší než reprodukční kapacita ženy (Skupnik 2007:234). Respektive díky přísné perzekuci nemanželské sexuální aktivity by mělo docházet k pohlavnímu styku pouze v manželském páru, a tak pomocí prostředků sociální kontroly i k srovnání reprodukční kapacity muže a ženy.

2.2.2 Mužský a ženský prvek sexuality

Různorodost genderových rolí v rámci kulturních rozdílů mezi společnostmi patřila k důležitým tématům společenských věd, již od jejich počátku. Příspěvky k tomuto tématu se týkaly dělby práce, etiky, rovnosti pohlaví, temperamentu, osobní odlišnosti i rozdílné socializace chlapců a dívek (Vrhel 2000: 23). Stejně tak nalzáme rozdíly v pojetí mužského a ženského sexuálního chování napříč historií a různými společnostmi (Oakleyová 2000: 79-98). Tato odlišnost je ovlivněna za prvé kulturními faktory, které jsou antropologické praxi dobře známé. A za druhé, zde nalzáme uplatnění fyzických dispozic ženského nebo mužského těla, jež se projevují v prožívání orgasmu nebo masturbaci (Hyde 1990: 396-415).

O vysvětlení problematiky postavení žen a mužů se pokoušelo z různých pohledů mnoho antropologů i etnologů. Sherry Ortnerová svou stať *Má se žena k muži jako příroda ke kultuře* (1998)¹⁷, založila na myšlence kulturního konstruktů, díky němuž je žena zobrazována blíže přírodě než muž, z čehož plynou i její další charakteristiky. Podle Mischell Rosaldové (in Vrhel 2000: 24) je

¹⁷Poprvé publikováno v roce 1972 pod názvem *Is female to male as nature is to culture?* ve sborníku *Woman, Culture and Society*, Mischell Z. Rosaldo a Louise Lamphere, eds. Stanford, CA: Stanford University Press.

základní rozdíl v uplatňování domácí a veřejné sféry. Zajímavá je také Lacanova teze, že nic jako žena neexistuje. Žena nemůže existovat, protože jí nemůžeme nijak označit, přesahuje falický symbol muže, v její psychické struktuře je něco víc a my to nemůžeme uchopit (Fulka 2002: 33-38). Tyto pohledy dokazují, že fyzické pojetí pohlaví a sociální pohlaví – gender jsou dvě odlišné kategorie. Přičemž gender je kategorií ryze kulturní a symbolickou (Vrhel 2000: 24). Mužské a ženské charakterní rysy, které tak jednotlivým pohlavím připisujeme, by Howard Becker (1966)¹⁸ patrně označil za *label*, jenž užívá daná společnost.

Rozdíly v postavení žen a mužů jsou patrné ve společnosti na první pohled i od dob minulých. Na příklad v 11. století se postavení a chování žen vdov a panen odvíjelo od vztahu k muži, kterému byly podřízeny. Zde se mohlo jednat o příbuzného či manžela a podobné (Klapisch-Zuberova 1999). Velký vliv mělo v těchto obdobích postavení, jež žena ve společnosti zastávala. „V některých epochách z toho v kruzích vysoké šlechty vyplynula i pro ženu značná svoboda v sexuální oblasti – za předpokladu, že ‘dbala na svou čest’ a nespouštěla se s muži z lidu. Neboť plodit a počít není totéž“ (Morus 1998: 17). Mnohem větší sexuální rovnoprávnost a otevřenost nalézáme u mužů a žen z chudých poměrů, například ve staré Číně tak vznikl stav podobný promiskuitě (Morus 1998: 16-17).

Ženské sexuální chování je mnohem více perzekuované a je otázkou, jak moc by se projevovalo, kdyby jejich větší „pohlavní výkonnost nebyla omezena celou řadou společenských pravidel a norem“ (Skupnik 2007: 232). V rámci postupné emancipace probíhající v posledních desetiletí v západní společnosti, zde dochází k vyrovnávání sexuálního chování mezi muži a ženami. Jeden z hlavních rozdílů, že „ženy jsou těhotné a muži ne“ (Hyde 1990: 405)¹⁹, který

¹⁸ Autor etiketizační teorie z anglického originálu *labeling theory*, podle níž jedinec konstruuje sám sebe skrze etiketu, kterou mu dává jeho okolí. Howard Becker tuto teorii rozvíjí zejména v díle *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance* (1966).

¹⁹ Překlad autorky z anglického originálu: Women get pregnant and men do not.

můžeme vidět mezi muži a ženami, se tak dostává do pozadí. V současné době je běžné, že mají ženy stejně sexuálních partnerů před vstupem do manželství či vážného vztahu jako muži, to samo může vést ale nejen k rovnosti pohlaví, nýbrž i k frustraci na straně obou partnerů (Giddens 2012: 13-18). Tato frustrace se ještě znásobuje změnou postavení muže v rámci současného partnerského vztahu a odkrýváním mužské sexuality. Do dvacátého století stála zdánlivě mužská sexualita stranou akademického zájmu, vědecké práce byly věnovány především ženským projevům, ke kterým zřetelně přispívaly zejména feministické autorky. Právě vlna emancipace ve dvacátém století přispěla k otevření nové cesty pro pojmání nejen ženské nýbrž také mužské sexuality. Muži se museli začít vyrovnávat s novým typem sexuality, s emancipací žen i typem rovnoprávného vztahu, kdy na nich již žena není závislá (Giddens 2012: 121-142).

V mnoha kulturách jsou projevy mužské a ženské sexuality spojeny s fyzickými úpravami těla. Tyto úpravy těla mají mít mnohdy estetický účinek, známy jsou různé typy skarifikace a tetování, ale také operativní zásahy do mužských a ženských genitálií. V zásadě se zde jedná o kulturní prvek, který má odlišovat mužské a ženské jedince, dodávat jim atraktivitu nebo označit přechod do dospělosti.

Zásahy do mužských a ženských genitálií jsou často vysvětlovány z důvodů estetických, náboženských či hygienických. Zároveň mohou být součástí rozsáhlejších rituálů dospívání a znamenají tak dosažení dospělosti (Vrhel 2000: 26). Nejznámějšími případy jsou ženské a mužské obřízky. Mužská obřízka se vyskytuje v kulturách s dlouhodobou judaistickou nebo islámskou tradicí, ojedinělé případy nalézáme i v Austrálii, subsaharské Africe a Americe. Často se ale vyskytují i jiné typy úprav jako například vkládání předmětů pod kůži mužského údu, známé z oblasti Bornea i předkolumbovské Ameriky (Vrhel 2000: 199-200).

Klitoridektomii, ženskou obřízku praktikují některé africké kultury, jedná se buď o odstranění části klitorisu, nebo v razantnější formě i o odstranění *labia minora*, celé oblasti stydkých pysků a klitorisu, a ponechání pouze malého otvoru pro odchod moči a menstruační krve, což se nazývá *infibulace* (Vrhel 2000: 25). „Součástí manželského obřadu je částečné znovu otevření vaginy novomanželem, takže pohlavní styk lze provádět vcelku normálně“ (Karsten in Vrhel 2000: 25).

Pohled na tyto úpravy těla v rámci mužského a ženského principu se v západním diskursu liší. Zatímco ženská obřízka je označena za nehumánní praktiku, zásahy do mužského genitálu nejsou již tolik prověřovány a vzhledem k obtížnosti jejich konceptualizace dochází ve společnosti k jejich větší akceptaci (Bell 2005).

Na uvedených příkladech je dobře patrné odlišování mezi mužskou a ženskou stránkou ve společnosti, na níž je v jednotlivých kulturách navázáno i postavení muže a ženy, z něhož dále plyne i vnímání sexuálních praktik a sexuality.

2.3 Sexualita a otevřenost dnešní doby

V případě, že chceme porozumět dnešnímu pohledu na sexualitu, musíme se podívat k jejím počátkům. V západní společnosti se odráží její historické kořeny stejně patrně jako současný vliv médií. Do dnes nalezneme platné zásady, které souvisí například s křesťanskými doktrínami či odchylky, od nichž se společnost odvracela a opět je přijímala za své vlastní projevy sexuality.

Změna, která je zde patrná se odráží právě v současném myšlení společnosti a skrývá v sobě nejen praktické nýbrž i fyzické dopady. Jedním z takových dopadů je například hrozba pohlavních nemocí, s níž se současný člověk v rámci svého sexuálního života musí vyrovnat. Další rozšířená možnost

antikoncepčních prostředků, díky kterým došlo u mladých lidí k výraznému odloučení pohledu na reprodukční schopnost člověka a sexuální aktivitu.

2.3.1 Odras minulosti v současnosti

Předpokládejme, že se člověk za posledních 40 000 let v oblasti základních trendů chování jako *homo sapiens* výrazně nezměnil (Malina et al. 2007: 268), sami autoři této teze si kladou otázku, zda může tuto myšlenku lidstvo akceptovat. Pravdou je, že v současné západní společnosti je patrný odraz vývoje minulých staletí i tisíciletí.

O dobách prehistorických a protohistorických uvažujeme často jen v měřítku, jež nám poskytují hmotné artefakty, tedy v rovině symbolické a ilustrativní, i tak nalezneme zajímavé artefakty vypovídající o minulém životě lovců a sběračů žijících na území západní civilizace. Známé jsou sošky znázorňující ženy, takzvané Venuše, nesoucí primární i sekundární ženské znaky. „Na ženě musejí být vidět nejen sekundární pohlavní znaky – prsy, silněji než u muže vyvinuté hýždě, vyklenutá pánev – ale i znaky primární“ (Morus 1992: 10). Sexualita měla být u prvních lidských společností běžnou součástí životního cyklu, nevydělenou z oficiální sféry života, tak jak tomu bylo v následujících staletích (Malina et al. 2007).

Za počátek západní civilizace je nejčastěji považována doba starověkého Řecka a Říma, do dnes jsou ve společnosti patrné rysy, které pocházejí z tohoto období dějin. Zde můžeme hovořit například o pojetí rodiny, manželství a dalším. Ani vnímání sexuality a praktiky s ním spojené nejsou výjimkou. Pojmu slastí, *afrodisia*, se věnovali autoři jako Platon, Xenofón či Aristoteles, právě v něm nalézali morální hodnoty spojené s postojí a erotikou (Foucault 2003).

Prameny z této doby dávají pocit sexuální uvolněnosti prolínající se se společenskou zásadovostí. Starověcí Řekové a Římané uznávali instituci

manželské smlouvy mezi dvěma rodinami, ale také rozvod. Na rozdíl od křesťanství se nebránili homosexuálnímu chování, a ač prosazovali zákony v různých oblastech sociálního života, s mravním zákonem křesťanských kazatelů se nemohli srovnávat (Morris 1998: 30 - 60). Díky řeckým a římským autorům můžeme nahlédnout i do světa protohistorických kultur žijících na území západní Evropy. Jmenujme zde například společenství Galů nebo Germánů, u nichž se tématicke vztahů mezi muži a ženami věnovali ve svých dílech i Tacitus (1976) a Caesar (1964).

Fascinace sexualitou v různých oblastech tehdy známého světa je patrná také v dalších dílech antických myslitelů, kteří popisovali okolní společenství, „tato zakladatelská díla podněcovala představy o tom, jak jsou rozličné stránky lidské sexuality *utvářeny, uspořádány, strukturovány* oním jevem, jež antropologové obvykle nazývají kulturou“ (Vrhel 2000: 14, kurzíva v originále).

Neopomenutelnou součástí západní společnosti v rámci její historie je křesťanství. „Až do konce 18. století vládly sexuální praktikám – vedle vžitého obyčeje a tlaku mínění – tři velké explicitní kodexy: kanonické právo, křesťanská pastorec a občanský zákoník“ (Foucault 1999: 46). Zejména náboženská dogmata zaměřovala na manželský vztah muže a ženy jako regulační prvek sexuality (Skupnik 2007) a na dlouhou dobu ustanovila manželskou lásku jako jedinou přijatelnou formu vztahu mezi mužem a ženou (Dülmen 1999: 177).

I v dnešní české společnosti nalezneme v pojetí sexuality odraz křesťanských zásad a zvyklostí té doby. Změny, které v rámci šíření křesťanství nastaly v prvním tisíciletí našeho letopočtu, jsou souhrnně označovány za první sexuální revoluci západní společnosti. Právě zde vznikl jednotný kulturní vzorec evropského sexuálního chování a určitá revoluce sexuálních mravů, která propojila sex s hříchem. Tuto změnu v myšlení tehdejší evropské populace chápeme jako první ze tří sexuálních revolucí, které západní společnost zaznamenala (Možný 2002: 118–122). Církev „... prosazuje od 11. století stále razantněji nutnost získat v náležité formě od mladých snoubenců souhlas a

nenutit je do manželství ve věku, kdy by jejich rozhodnutí nemělo velkou hodnotu“ (Dülmen 1999: 247). Předpokládá se, že akceptaci nového typu sňatku mezi mužem a ženou, kterou zavádí křesťanství, podpořili zejména tito mladí lidé. Zároveň „... je docela možné, že někteří mladí lidé se odvážně chopili iniciativy a vědomě použili svatebního obřadu, aby získali posvěcení pro své vlastní touhy a že se kněžími tak obávaná tělesná vášeň vloudila do trhlin svatebního systému“ (Dülmen 1999: 249).

Křesťanská nauka se šířila z Orientu do řeckořímského světa a následně i do dalších západních zemí. Christianizace protohistorických národů přinesla změny i do zvyků spojených se sexualitou. S postupem křesťanství získáváme dochované písemné prameny z různých oblastí evropského kontinentu. Například staroslovanské národy obývající české, polské nebo ruské země byly i v době christianizace známy pro spojení s přírodními kulty, obřady slunovratu a s nimi spojenými sexuálními orgiemi (Niederle, Podskalsky in Malina et al. 2007: 269-270). Kromě těchto erotických rituálů a schůzek v přírodě se však slovanské ženy těšily výborné pověsti, často byly považovány za věrné, počestné a uctivé. Společensky výrazný nebyl ani požadavek na čistotu nevěsty před svatbou, což dokazují ukázky lidové slovesnosti (Malina et al. 2007).²⁰

Postupně se i ve výše zmíněných oblastech začal ujímat typ morálky spojovaný s křesťanstvím, jehož původ a následné rozšíření probíhalo z oblastí předního východu. V této chvíli se ve společnosti začíná projevovat pocit hříchu, narušení starých zvyků a vznik tabu spojených například s menstruační krví či předmanželskou sexualitou. V Rusku například nesměla menstruuující žena péci pro muže chléb (Malina et al. 2007: 276). Církev chtěla rozhodovat i o sexuálních praktikách v manželském svazku, o povolených koitálních polohách, vytvořila dokonce kalendář vhodných dnů k souloži a od 13. století se měl jedinec minimálně jednou do roka svěřit svému zpovědníkovi, pokud daná pravidla porušil (Klapisch-Zuberová 1999: 249-250). „Manželské úchylinky měl tudíž

²⁰ Viz Příloha č. 2: Ukázka pražské lidové písně.

posuzovat svobodný muž, kterému je navíc gregoriánskými reformátory již od 11. století neustále připomínáno jeho vlastní zaslíbení cudnosti a pohlavní čistotě – tzn. muž, který se zřekl založení rodiny a veškeré tělesné rozkoše“ (Klapisch-Zuberová 1999: 250).

Z dochovaných pramenů víme, že docházelo k přísně perzekuci jedinců, kteří se dopustili předmanželského či mimomanželské pohlavního styku. Tyto prameny nám zároveň umožňují nahlédnout do tehdejší praxe sexuálních aktivit. Minimum dostupných poznatků nalzáme v oblasti sexuálního života mezi samotnými manžely, z čehož ovšem můžeme usuzovat, že náleželo výhradně sezdaným manželům (Dülmen 1999: 191-205). Křesťanské zásady spojené se sexuálními zvyklostmi nalezneme zejména ve třetí knize Mojžíšově, zvané též *Leviticus*.²¹ Právě ta pojednává o incestním tabu, menstruaci, ale také obcování se zvířaty a dalších praktikách, které byly považovány za hříšné.

Z celkového pohledu na společnost té doby docházíme k závěru, že se křesťanská dogmata více propojila s myšlením tehdejších řemeslníků a měšťanů, zatímco venkovská populace zůstávala spíše věrná svým dřívějším zvyklostem (Dülmen 1999: 191-205). „Navzdory zákazům se obecně nikdy nepodařilo definitivně potlačit jádro tradiční kultury, která viděla v sexu důležitý moment pro dospívání mladých, třebaže magické konotace už nepřicházely v úvahu“ (Malina et al. 2007: 277). Zajímavé je, že jako mladý člověk, byl označován nesezdaný jedinec až do chvíle, kdy vstoupil do manželství. Mládí tak nebylo otázkou věku, nýbrž rodinného stavu, v němž se jedinec nacházel (Dülmen 1999: 123-135).

²¹ Záznam *Starého zákona* části *Leviticus* je dostupný například z <<http://bible.cz>>.

2.3.2 Zlom v povědomí

Když o něm tolik mluvíme a odhalujeme jej jako redukovaný, rozčleněný a určený přesně tam, kam jsme jej umístili, pokoušíme se sex vlastně jen maskovat.“

(Foucault 1999: 63)

V předchozí části bylo poukázáno na vliv křesťanských dogmat a jejich ovlivnění sexuálního života společnosti, kde se tedy vzala uvolněnost tak typická pro současnou západní společnost? Nikoho dnes nezarazí otevřené projevy sexuálního chování na veřejnosti, v médiích, knihách. Ve všech různých oblastech jsou lidé zahrnuti *sexem*. A to takovým způsobem, že ho spíše vědomě vyhledávají. Příkladem je román *Padesát odstínů šedi* (James 2012),²² který vyšel v loňském roce. Tento příběh s erotickým podtextem sice není hodnocen nepříznivějšími kritikami, řada lidí ho však touží mít doma, jak například uvádí jedna z mých respondentek: „*Já měla pocit, že ho letos k Vánocům dával pod stromeček snad každéj. Já ho dávala našim, kamarádka ho kupovala rodičům, prostě každéj kolem mě to musel číst*“ (Ivana 19). Přitom se v literární tematice nejedná o nic nového, erotické romány psal Oscar Wilde, u nějž je známé dílo *Lady Fuckingham*,²³ nebo markýz de Sade²⁴, i když interpretace jeho děl je více než sporná.

Konzervativní až prudérní představy spojené se sexualitou datujeme zejména do doby viktoriánské, ještě před jejím začátkem v 17. století byla společnost svým způsobem otevřená. „Pro sexuální praktiky se téměř nevyhledávalo ústraní, slova se říkala bez zbytečných zámlk, věci se přehnaně nezastíraly, člověk byl k nedovolenému nenuceně tolerantní.“ (Foucault 1999:

²² Poprvé publikováno v roce 2011 pod názvem *Fifty shades of grey*.

²³ Nový a úplný překlad díla pojednávající o milostných osudech a sexuálních hrátkách mladé ženy, jehož autorství je připisováno Oscaru Wildovi, vznikl v České republice v roce 2011 (Wilde 2011).

²⁴ Donatien Alphonse Francois de Sade (1740–1840) – *markýz de Sade* – je autorem kontroverzních děl věnovaných naturalistickým popisům mnohdy sadistických sexuálních scén. Zároveň v něm můžeme spatřovat filozofa, který jen jiným způsobem dokládá fakta o společnosti kolem sebe. Z jeho tvorby jmenujme *120 dnů Sodomy* (2010) poprvé publikováno v roce 1785.

9). Zde se patrně jednalo o doznívání druhé sexuální revoluce související s vysokou mírou hédonismu a mimo manželské sexuální aktivity, po níž následoval nástup puritanismu a rekatolizace (Možný 2002: 118–122). Termín sexualita je znám od 18. století a stal se tak „neslušným pojmem pro neslušnou věc“ (Dülmen 1999: 205).

Hlavní zlom v této přetrvávající uzavřenosti společnosti proti sexualitě nastal s pokrokem věd a také v rámci další sexuální revoluce. Společnost se musela vyrovnat s nárůstem počtu venerických chorob. Problémem byla zejména kapavka a syfilis. Hovořilo se dokonce o *libánkové kapavce*, jelikož jí do manželství přinášeli muži a o svatební noci nakazili svou partnerku. Ve chvíli, kdy se lidé začali vyrovnávat s pohlavními chorobami, objevilo se zjištění, že se sexuálním životem souvisejí i choroby psychické (Morus 1998: 241-252). Od začátku 19. století docházelo k postupnému dalšímu z uvolněnějších přechodů ve vnímání sexuality. Například v letech 1830 až 1855 vzrostl počet ohlášených znásilnění v Anglii a Francii o padesát procent (Shorter 1971: 237-238), z čehož můžeme usuzovat i na větší emancipaci žen a odhodlání o těchto činech hovořit.

V historii západní společnosti hovoříme o třech sexuálních revolucích.²⁵ Změny ve vnímání sexuality, jež proběhly ve společnosti v souvislosti s takzvanou třetí sexuální revolucí v 50. a 60. letech dvacátého století, v českých zemích až v roce 1989, se odrazily zejména ve vnímání dalších generací (Možný 2002: 122), a sice podobným způsobem jako se projeví na sexuálním chování lidí v minulosti. Sexuální revoluce vedly k liberalizaci vnímání sexuality, volnějším svazkům mezi mužem a ženou, změnám v pohledu na homosexualitu a tak dále (Shorter 1971). Není tedy překvapivé, že se dnes stavíme k problematice sexuality tak otevřeně.

²⁵ První dvě revoluce byly zaznamenány výše. První pojednávala o přechodu k monogamnímu manželskému svazku a sjednocení sexuálního života s nástupem křesťanství. O druhé hovoříme v rámci uvolněné atmosféry druhé poloviny 16. století.

Dnešní společnost otevřela nové možnosti pro sexuální život jedince. Otevřenost a uvolněnost v postojích k sexuálnímu životu, promiskuita, nevěra, antikoncepce nebyly sice člověku v minulosti neznámé, dnes je ale můžeme považovat za naprosto otevřené. Samozřejmě si tuto tezi nemůžeme představit jako náhlý vpád promiskuity, neformálnosti a konec společenské morálky spojované se sexuálním chováním. „Vedle sexuálně aktivních upřednostňujících nekonformní sex, vždycky budou i ti, jejichž sexuální potřeba je malá a jejichž sexuální chování bude stereotypní, někdy i puritánské“ (Pondělíčková-Mášlova 1991: 293).

2.3.3 Současná mládež v ČR

„Adolescence je dnes mnohovrstevnatým sociálním, kulturním a psychologickým fenoménem.“

(Macek 2003: 118)

Období adolescence se vyznačuje objevováním a přijímáním vlastní sexuality skrze přechod do dospělosti, ten probíhá stejným způsobem u homosexuálních i heterosexuálních jedinců a je zejména spojen s akceptací vlastních projevů sexuality na úrovni fyzické, environmentální i kulturní (Chilman 1990). Každá kultura se tak vyznačuje určitými specifiky, s nimiž se mladý jedinec musí vyrovnat. Odlišný je také přístup jednotlivých společností k sexualitě dospívající osoby, případy přehlížení raných sexuálních aktivit, percepce těchto aktivit jakožto něčeho naprosto přirozeného či přísná tabuizace tématu, se všemi těmito prvky se můžeme setkat v rámci sexuality mladistvých (Broude 1994: 293-295).

Ačkoli se současná mládež v České republice vyznačuje mnoha různými fenomény, nalézáme u ní společné rysy plynoucí z dopadu porevoluční doby. Právě ta patrně vytvořila odlišné postoje dnešní mládeže, které se nemohou příliš srovnávat s myšlením minulých generací. Česká mládež se dnes často

vyznačuje větším individualizmem, rozsáhlejší možností svobodné volby, větším důrazem na aktuální prožitek a vyšší orientací na přítomnost (Macek 2003). Právě z těchto rysů mladé generace můžeme usuzovat i na specifické postoje v rámci sexuality, k nimž bychom mohli patrně zařadit například větší otevřenost v sexuálním životě. Zároveň se u nich projevuje velké ovlivnění současnými médii a množstvím dostupných informací, které sebou přinášejí i mnoho negativních představ - sexuální obtěžování, nemoci, nechtěné těhotenství a tak dále (Jiunn-Horng, Chen 2009).

V současné společnosti je sexuální aktivita neodmyslitelně svázána se sexuálně přenosnými chorobami, o čemž vypovídá i řada kampaní sociálního marketingu²⁶ zaměřené právě na tuto problematiku.²⁷ Zatímco dříve se jednalo spíše o specifikum homosexuálních jedinců a drogově závislých, v současnou chvíli počet infikovaných mladých lidí rapidně narůstá (Murphy et al. 1998: 197). Tato problematika se tak stává jedním ze stěžejních témat o současné sexualitě mládeže.

Jednou z prvních zaznamenaných a prokázaných pohlavních chorob byla *kapavka*. První poznatky o ní pocházejí již z doby před počátkem letopočtu a nalezneme je například v části Starého zákona *Leviticus 15*. Bakterie byla poprvé identifikována v roce 1879 Albertem Neisserem (Hyde 1990: 552). Dnes jsou dalšími často rozšířenými chorobami *chlamydie*, *syfilis* či *genitální herpes*, ovšem nejobávanější sexuálně přenosnou nákazou bude beze sporu *Human immune deficiency virus* (HIV) a na něj navázaný pozdější projev *Acquired immune deficiency syndrome* (AIDS). Ten identifikovali v osmdesátých letech lékaři v Los Angeles, ve stejné době přišel francouzský tým Dr. Luca Montagniera v Pasteur

²⁶ Viz Příloha č. 3: *Marketing bezpečného sexu*.

²⁷ Sociální marketing je procesem, který výrazně ovlivňuje chování lidí v běžném životě lidské společnosti. Právě marketing působí na rozhodnutí k vykonání naprosto různorodých činností, jako jsou výše zmíněné praktiky bezpečného sexu, ochrana imunity jedince či požívání alkoholu před řízením automobilu. Kromě sociálního marketingu rozpoznáváme i marketing komerční, jehož hlavním účelem je zisk (Gwynne 2003: 225-245).

Institute na podobný objev a virus nazval HTVLV-3, nyní známý pod názvem HIV (Hyde 1990: 558-559).

K předcházení onemocnění pohlavně přenosnou chorobou slouží praktiky označované za *safe sex*, ty směřují zejména k prevenci před nákazou AIDS.²⁸ Ve skutečnosti se jedná o praktiky, které dělají pouze sex bezpečnějším nikoliv bezpečným (Hyde 1990: 567).

Na sexualitu dospívajícího jedince bychom měli nahlížet v kontextu společnosti, z níž pochází. V rámci socializace v dané kultuře získává jedinec vzorce chování, podle nichž následně jedná a uchopuje svět kolem sebe. Sexualita v tomto není výjimkou. I přes silnou pudovou stránku, je sexuální chování ovlivněno psanými a nepsanými kodexy. Ve vývoji těchto pravidel je důležitá historie dané společnosti, což vidíme i na příkladu porevoluční mládeže v České republice, která se projevuje odlišnými tendencemi než generace minulé.

²⁸ Viz Příloha č. 4: *Praktiky označované za safe sex.*

3 VÝZKUM SEXUALITY MLÁDEŽE

Samotný výzkum se stal stěžejní částí práce, byl vedený v duchu kvalitativního šetření (Berg 2001; Hendel 2005; Silverman 2005), a to i přes citlivost tématu, v rámci něhož většinou bývají prováděny výzkumy kvantitativní založené na metodách uzavřených dotazníků. Takový výzkum by sice umožnil anonymní šetření, ve kterém by se respondenti mohli více otevřít (Hyde 262-287), neumožnil by ovšem nahlédnout do jednotlivých témat a rozpracovat odpovědi účastníků, jak je to možné přímo v průběhu rozhovoru.

Na počátku této práce jsem se snažila identifikovat své vlastní postoje k problematice výzkumu sexuality a zároveň se zabývala otázkou, „zda se jedná o téma, které může být zkoumáno vědeckými metodami?“ (Bernard 1995: 104),²⁹ kterou Bernard uvádí jako základní před začátkem výzkumného šetření. Pro samotný výzkum a téma práce je důležitý určitý osobní vztah k dané problematice či výzkumné skupině (Bernard 1995: 103-104). Tato zainteresovanost do problematiky i zájem o cílovou skupinu je zároveň výhodou, zejména pro navázání vztahu s respondenty a trvání výzkumu. Právě zde jsem shledala nejen velký zájem ze své vlastní strany jakožto výzkumníka na jedné straně, nýbrž také na druhé straně existující skutečnost, že téma sexuality je od druhé poloviny dvacátého století diskutováno častěji a častěji, a to nejen na veřejných a soukromých místech západní společnosti, nýbrž i ve vědeckých publikacích (Katrňák 2003; Oakleyová 2000; Vrhel 2000; Giddens 2012). Za jeden z hlavních průlomů k otevřenějšímu postoji ve vnímání sexuality se považují takzvané sexuální revoluce,³⁰ jež vedly k liberalizaci vnímání sexuality, volnějším svazkům mezi mužem a ženou, změnám v pohledu na homosexualitu a tak dále (Shorter 1971).

²⁹ Překlad autorky z anglického originálu: Is this topic that can be studied by the methods of science?

³⁰ Viz kapitola 2.3 *Sexualita a otevřenost dnešní doby*.

Průběh výzkumu můžeme datovat zhruba od června roku 2012 do února roku 2013. Ovšem přiznávám, že v některých případech výzkumu je jeho časové umístění obtížné, jelikož vztahy s jednotlivými respondenty byly navázány již v období, které výzkumu předcházely. Což je nutné zmínit zejména v otázkách navázání důvěry mezi výzkumníkem a respondentem.

V následující části bude v několika podkapitolách rozebrána výzkumná část zahrnující cílovou skupinu, postavení mé osoby v rámci výzkumu, sběr dat a jejich následná interpretace.

3.1 Cílová skupina jako sociální síť

Vzhledem k zaměření práce - sexualita a sexuální chování mladistvých se cílovou skupinou stali adolescenti (chlapci i dívky) ve věku patnácti až dvaceti let. Respektive ti jedinci, kteří v průběhu roku 2012 dosáhli maximálně dvaceti let věku.

Vybraní respondenti³¹ jsou členy vzájemně provázané skupiny, většina z nich navštěvuje pravidelně letní tábor pro děti a mládež a účastní se i dalších společných zájmových aktivit. Jedná se tedy o skupinu náctiletých, kteří mají vzájemně provázané vztahy a vykonávají společné činnosti, přičemž se někteří z nich znají již více než pět let. Díky rozličnému věku aktérů není tato skupina typickou malou uzavřenou společností ale otevřeným útvarem, do kterého jedinci velmi často vstupují a vystupují. Příkladem mohou být partneři některých stálých členů, ale také sourozenci či kamarádi kamarádů. Právě proto bude lepší pohlížet na respondenty této práce jako na otevřenou sociální síť mladých lidí. Přičemž vycházím z premisy, že jedinci se ve společnosti vzájemně ovlivňují a

³¹ Viz Příloha č. 5: Tabulky respondentů.

utvářejí tak svoji osobnost, formují svoje chování a vyhledávají sobě podobné aktéry. Zároveň je důležité poznamenat, že právě společnost, ve které se nacházejí, v tomto případě společnost utvářená přátelskými vztahy navázanými skrze společné zájmy, formuje nejen je, nýbrž také jejich pohled na žité skutečnosti.

Vnímání skupiny jako sociální sítě umožní sledovat vztahy mezi jednotlivými respondenty a poskytne pohled na dění v jejich soukromém životě, vztahových a sexuálních aktivitách. Kromě atribučních dat vycházejících především z analýzy polostrukturovaných rozhovorů, byla v rámci skupiny získávána i data relační, právě díky nim můžeme uchopit sociální síť skupiny a znázorňovat ji graficky.³² Zároveň jsou relační data vlastností dané sociální sítě, popřípadě sociální struktury (Toušek 2009: 35).

Výběr respondentů probíhal na základě sounáležitosti k této skupině, stali se jimi ti, kteří byli součástí tohoto celku a splňovali výše zmíněné podmínky věkové skupiny patnácti až dvaceti let. Hlavním kritériem byla ovšem příslušnost k dané skupině, u níž zároveň probíhalo zúčastněné pozorování. Tento výběr napomohl sledovat jednotlivé vazby mezi respondenty nejen formou rozhovorů, nýbrž i vlastním pozorováním a ověřovat si tak získaná data. Nemohu nezmínit, že jsem většinu z nich znala osobně již před začátkem výzkumu, což mělo pozitivní vliv při navazování důvěry, jakou si tato problematika zasluhuje. Zároveň bychom zde v některých případech mohli hovořit i o metodě *sněhové koule* (Toušek 2012: 58 – 59), kdy se jednotliví respondenti 'nabalují' na původní skupinu. Tak tomu bylo například v případě partnerů některých respondentů.

³² Viz Příloha č. 6: Sociogram vztahů mezi respondenty.

3.2 Insider/outsider, otázka věku a genderu

Klasické antropologické výzkumy, tak jak je prováděl například Bronislaw Malinowski (1922) nebo Margaret Meadová (1928), byly orientované na nezápadní populace žijící odloučeně od okolního světa. Antropolog přicházející do takové skupiny byl vždy vnímán jako *outsider*. Ten, jenž do dané společnosti nepatří. Ve chvíli, kdy se antropologický výzkumu přesouvá do západní společnosti, se může výzkumník často ocitnout na hranici mezi pozicí *insidera* a *outsidera* skupiny. V kvalitativním výzkumu by si výzkumník svou pozici měl dobře uvědomovat, jelikož se od ní může odvíjet interpretace nashromážděných dat a následné zobrazení zkoumané společnosti (McKinley Brayboy, Deyhle 2000: 163).

Postavení své osoby jako výzkumníka v dané skupině náctiletých považuji za obtížně lokalizovatelné. Nejlépe by mohlo být označeno škálou mezi póly insider a outsider, znázorněnou individuálně, podle vnímání jednotlivých respondentů. Mohlo by se zdát, že pro danou skupinu jedinců jsem insiderem, vzhledem ke skutečnosti, že s nimi participuji na různých aktivitách již delší dobu a znala jsem se s nimi i před výzkumem. Z mého vlastního pohledu jsem se nikdy jako insider této skupiny necítila. Vždy jsem náležela do starší skupiny jedinců hierarchicky výše postavené vůči těm mladším. Možné je, že toto vytvořila právě skutečnost naší celkem dlouhodobé známosti a určité autoritativní postavení, které mi věk nad nimi poskytuje například právě díky nadřazenému postavení na letním táboře.

Stejně jako u afrických populací Kikuyu (Davison 2010) a Nyakyusa (Kenny 2011) můžeme ve společenství mladších a starších jedinců nalézt věkové stupně. Samozřejmě se nejedná o takové měřítko jako u výše zmíněných etnik, které by bylo spojeno se samotnou existencí jedince, statusovými symboly, přechodovými rituály a podobně. Patrně bychom i zde mohli nalézt určité znaky

věkových tříd či metaforické podobnosti s těmito africkými kmeny. Zajímavým obrazem je například výběr místa, na něž se posadí členové mé cílové skupiny, pokud přijdou na zkoušku divadelního souboru, jehož jsou někteří z nich členy. Klasická čtvercová místnost, která slouží jako zkušebna má na jednom konci rozestavěné židle k sezení, druhý konec náleží improvizovanému jevišti. Aktéři sami si sedají na místa podle vlastního rozhodnutí. Zdá se ovšem, že mezi nimi existuje nepsané pravidlo, podle kterého blíže u dveří do místnosti sedí mladší jedinci od patnácti let a na druhé straně ti nejstarší. Na místech uprostřed často nalezneme ty, kteří jsou někde na pomezí mezi nejstaršími a nejmladšími.

Jak bylo řečeno výše, mohli bychom si mé postavení v jejich skupině představit na škále, která se odvíjí od každého jedince individuálně. Tato škála souvisí s několika faktory - věkem, délkou navázaného vztahu, ale také s osobnostními atributy.³³ Jak bylo naznačeno výše, nejjednodušší vysvětlení vyplývá z věku. Podle stáří se posouvá škála mezi *insiderem* – *outsiderem* tím způsobem, že mladší jedinci mě považují spíše za outsidera a starší spíše za insidera skupiny. Nejblíže jsem se potom dostala k těm, kteří v roce 2012 dosáhli věku osmnácti až dvaceti let a to zejména v rámci zúčastněného pozorování. Pokud jde o délku vztahu, který jsme navázali, jsem *insiderem* pro ty, kteří mě znají déle a vykonávají se mnou i další aktivity mimo samotný rámec výzkumu. Opomenout nemohu ani osobnostní atributy, každý jedinec navazuje jinak osobní vztahy ve svém okolí, a tak pro některé vždy zůstanu jen osobou z venčí.

Samostatnou bariérou, kterou jsem pociťovala, je gender. „Gender má alespoň dva důsledky: Limituje Váš přístup k určitým informacím a ovlivňuje, jak vnímáte ostatní“ (Bernard 1995: 154).³⁴ Pro účely samotného výzkumu by se dalo očekávat, že jako žena bych měla mít okruh respondentů vytvořený z osob stejného pohlaví, zejména u takového tématu jako je sexualita. Sama jsem byla

³³ Jako osobní atributy zde můžeme jmenovat například uzavřenost a otevřenost jedince.

³⁴ Překlad autorky z anglického originálu: Gender has at least two consequences: It limits your access to certain information; it influences how you perceive others.

před prvním rozhovorem s mužským respondentem nervózní, jelikož jsem netušila, jak moc bude pro něj problematické hovořit se mnou na tato témata. Právě zde se obavy ukázaly naprosto liché, což může souviset buď s otevřeností samotných respondentů, nebo z důvěry, jež byla mezi námi navázána.

Každé téma, jemuž se antropologie ve svém poli zaměření věnuje, může být pro respondenta ožehavé a problematické. Pokud hovoříme o otázkách sexuality, jedná se o problematiku, která je velmi specifická pro celou společnost. Mluvit o sexu a sexualitě teoreticky a mluvit o vlastní sexuální zkušenosti jsou dvě odlišné věci, které budou v práci dále rozebrány v následujících kapitolách.

3.3 Sběr dat

Samotný sběr dat probíhal za prvé formou polostrukturovaných účelových rozhovorů (Hendl 2005: 164-186, Merton et al. 1946) a za druhé prováděním zúčastněného pozorování (Bernard 1995:145-164, Hendl 2005: 191-201, Spradley 1980). Zde vyvstávalo mnoho otázek, na kterých místech, jakým způsobem a do jaké míry participovat na aktivitách respondentů a mnoho dalších, na něž během následujících měsíců přicházely velmi jasné odpovědi. Pokud jde o otázku etiky výzkumu (Bernard 1995: 107-109), všichni respondenti byli informováni a srozuměni s typem i zaměřením prováděného výzkumu a s uveřejněním výsledků v rámci této diplomové práce.

3.3.1 Zúčastněné pozorování

Zúčastněné pozorování probíhalo od letních měsíců – července a srpna 2012 až do února 2013. Forma se dá popsat jako *aktivní pozorování*³⁵ (Spradley 1980: 60-61), kdy výzkumník pozoruje skupinu aktérů a postupně se snaží zúčastnit většiny jejich aktivit, což bylo možné zejména díky úzkým vztahům mezi respondenty a velkému množství společně vykonávaných aktivit.

Kromě čtrnáctidenního pobytu na letním táboře a týdenního pobytu na horách v zimě, kterých se zúčastnila většina respondentů, probíhal výzkum v rámci různých setkání – pikniků, oslav narozenin i večerních akcí, jejichž odůvodnění mohlo být formální i neformální. Zde jsem se snažila zapojit do různých aktivit včetně hraní her se sexuální tematikou – *Flaška*, *Nikdy jsem*, které se ukázaly jako zajímavý prvek a zdroj informací a zároveň se staly motivem pro diskuzi v kapitole *Hry se sexuální tematikou*.

Díky vlastní participaci na různých aktivitách výše zmíněné skupiny jsem se také seznámila s některými dalšími respondenty a rozšířila tak okruh celé sociální sítě o další kamarády kamarádů, partnery a rodinné členy.

Reakce na můj výzkum byly různé, nejčastěji jsem se setkávala se zájmem a vtipem. Respondenti reagovali na mou participaci pozitivně, ale zároveň často vyžadovali vysvětlení mého jednání, několikrát jsem slyšela i větu: Ty nás zas zkoumáš, že jo? Negaci nebo odmítnutí jsem v rámci zúčastněného pozorování nezaznamenala. Odlišným způsobem byly vnímány samotné polostrukturované rozhovory, které aktéři výzkumu považovali za mnohem osobnější než pozorování.

³⁵ V originálním znění: *Active participation*.

3.3.2 Rozhovory s respondenty

Rozhovory byly prováděny ze začátku na neutrální půdě, pokud bylo možno v letních měsících ve venkovním prostředí. Sex a sexualita se dají v určitém smyslu považovat za citlivá témata, takže můžeme předpokládat, že jejich probírání na veřejnosti i v soukromí je pro některé jedince problematické a veřejné prostory kaváren, restaurací či barů k tomuto účelu nejsou příliš vhodné. Neustálý pocit, že Vás někdo 'třetí' poslouchá, rozhodně nepůsobí příznivě na vedení rozhovoru ani na samotné odpovědi respondenta.

Struktura rozhovoru byla rozdělena do čtyř částí, jež plynule přecházely a prolínaly se. První část se týkala seznámení s respondentem, obsahovala personální data, rodinné zázemí, vzdělání a zájmy. V následující části rozhovoru byly řešeny otázky týkající se teoretické stránky sexuality a jejího vnímání.³⁶ Ve třetí části rozhovoru jsem se snažila plynule přejít na praktické zkušenosti respondenta, jeho osobní poznatky a zážitky. V této části byly zahrnuty i otázky týkající se her se sexuální tematikou či spojení sexuálního chování a alkoholu.

Poslední část obsahovala otázku, v níž jsem se otázala svých respondentů, zda by oni sami chtěli položit otázku týkající se tohoto tématu mně. Tato otázka často odhalovala jejich nejširší zájem v dané problematice. Například respondentka Tereza (17), která neměla mnoho zkušeností v sexuální oblasti, se zeptala: „*Jsou ještě nějaký takový magoři jako já? A takhle s tím čekají.*“, zde narážela na skutečnost, že ještě neměla sexuální styk. Další respondent Adam (20) směřoval svou otázku do oblasti sexu v rámci vztahu milostného a přátelského. Zeptal se: „*Co si ty myslíš, jaký je rozdíl mezi sexem s někým koho máš rád a s někým, s kým teda jde jenom o ten sex?*“ Obě otázky směřovaly do oblasti jejich aktuálního zájmu a problémů, které se jich nejvíce týkají. Respondent Adam měl zkušenosti v dlouhodobém vztahu i v nevázaných

³⁶ Například: Co je sexualita? Jaké jsou podle Vás ve společnosti na ni navázané představy, předsudky? apod.

sexuálních vztazích a toto téma se prolínalo velkou částí našeho rozhovoru. Zajímavé je také stanovisko respondentů k této otázce, byla jimi označena za férovou. Pozitivně ocenili možnost, díky níž se mohou zeptat oni mě potom, co mi sami odpovídají na velmi osobní otázky. Což považuji i za velmi dobrou metodu k získání důvěrnějšího vztahu s respondentem.

Stanovisko, k němuž jsem docházela postupem výzkumu, přesně potvrzuje zkušenosti antropologické praxe, a sice nutnost opakovaných rozhovorů pro vyjasnění některých sporných otázek a propojení zúčastněného pozorování s rozhovory. Data, která získáváme, musí být také neustále ověřována. Klasický případ selhání vztahu výzkumníka a respondenta v rámci výzkumu vytvořil spor mezi Margaret Meadovou a Derekem Freemanem. Pokud by Meadová svůj výzkum opakovala či ověřovala data více způsoby, například konzultovala své získané poznatky nejen s mladými dívkami, ale také s mužskou částí samojské populace, nemuselo ke kritice ze strany Freemana (1983) dojít. K tomuto závěru mě dovedlo několik situací, z nichž dvěma se budu věnovat podrobněji v následující části.

3.4 Příklady z pozorování

V rámci pozorování se odehrálo mnoho zajímavých scén a některé budou dále uváděny v jednotlivých kapitolách. Na tomto místě bych ráda předložila dva příklady z vlastní participace na jednání respondentů, které potvrzují důležitost propojení různých metod výzkumu a zároveň upozorňují na mystifikaci, k níž může ve výzkumu dojít.

Reálných příkladů z pozorování, které zaznamenávají různé problematiky samotného výzkumu je v antropologické historii mnoho. Například Napoleon Chagnon (2012) je známý díky svému výzkumu u kmene Yanomamo mimo jiné, také zajímavým příběhem o mystifikaci ze strany respondentů. Yanomamové

nemohou vyslovovat jména svých zemřelých předků, na což narazil Chagnon ve chvíli, kdy pracoval na genealogiích svých respondentů. Ti v touze toto pravidlo obejít a zodpovědět tak jeho otázky, používali pro své zesnulé předky různé přezdívky. Pro ně samotné to byla zároveň forma zábavy, vzájemně se předháněli, kdo vymyslí lepší jméno a k němu navázaný příběh (Chagnon2012).

V rámci výzkumu se může antropolog setkat s různými reakcemi svých respondentů a zúčastněné pozorování je studnicí nevyčerpatelných zavádějících momentů, k nimž může dojít buď náhodně, nebo zcela záměrně dílem aktérů výzkumu.

1. *Příklad: Homosexualita nebo ne?*

V rámci jedné oslavy patnáctých narozenin, jsem se se skupinkou několika respondentů ocitla v baru plném náctiletých aktérů. Věkový průměr kolektivu zde byl kolem šestnácti až sedmnácti let, zvedaly ho jen dvě barmanky a vyhazovač, bedlivě pozorující okolní prostor z malého stolku uprostřed místnosti. Zde jsem se seznámila s jedním kamarádem mé respondentky Karolíny (18), alespoň tak mi byl v první chvíli představen.

Po krátkém hovoru, jsem mu navrhla, zda by byl ochotný participovat formou polostrukturovaného rozhovoru na této práci, přičemž odpovědí mi bylo, zda není problém, že je homosexuál. Této skutečnosti nechtěla další z přítomných dívek uvěřit a tak chlapec předvedl velmi povedenou scénu s dalším přítomným, kdy se přímo před námi velmi vášnivě políbili. Tato situace byla úsměvnou příhodou, na kterou navázala další komunikace a já jsem si s ním domluvila termín rozhovoru hned v následujícím týdnu. Jaké bylo moje překvapení, když mi tento respondent při bližším rozhovoru oznámil, že jeho sexuální orientace je výhradně heterosexuální.

Tazatelka: *Já si jenom něco vyjasním, jak je to s tou tvou homosexualitou?*

Marek (17): *Žádná není.*

Tazatelka: *Není? Ale vykousli³⁷ jste se tam před náma jako docela solidně.*

Marek (17): *Ono to tak vypadalo, vid'?*

Tazatelka: *Noooo....*

Marek (17): *My to máme natrénovaný?*

Tazatelka: *Fakt? A proč jste to hráli*

Marek (17): *A tak... jen tak, tak se chceš pobavit. My jsme takový komici, my tak rádi bavíme lidi.*

Tento v krátkosti podaný příběh přesně ukazuje nemožnost získat dostatek reálných informací v rámci výzkumu, pokud budeme vše chtít zachytit pouze zúčastněným pozorováním, zároveň musíme počítat s tím, že „informanti někdy lžou“ (Bernard 1995: 168)³⁸ či zkreslují informace. Dalším příkladem navazuje na stejnou situaci, kdy mi respondentka Karolína (18) dala doporučení s Markem (17) rozhovor nedělat.

2. Příklad: A kdo je teda jeho přítelkyně?

Shodou okolností stejný chlapec jako v prvním příkladu mě přivedl k další zajímavé zkušenosti. Respondentka, jež mi ho představila, mi v první chvíli chtěla zabránit s ním vést polostrukturovaný rozhovor k této práci. Na otázku proč mi odvětila, že to asi nebude moc vhodné. Vše nakonec směřovalo k výše zmiňované homosexuální orientaci respondenta a k dalšímu řešení již nedošlo. Až po několika dalších týdnech jsem s ní znovu konzultovala některé problémy, jelikož se u této dívky jednalo o velmi blízkou respondentku, jíž bych mohla pravděpodobně označit za klíčovou (Bernard 1995: 166-168). V jednom

³⁷ *Vykousli* – políbili, tento výraz má ovšem mnohem tvrdší konotace a většinou odkazuje k mimovztahové aktivitě.

³⁸ Překlad z anglického originálu: Informants sometimes lie.

z následujících rozhovorů jsem se jí zeptala, proč se jí představa, že jejího kamaráda zahrnu do výzkumu, nelíbila.

Karolína (18): *Kvůli jeho přítelkyni.*

Tazatelka: *Proč, kdo je jeho přítelkyně?*

Karolína (18): *No, já...*

Následovalo vysvětlení, že byl jejich vztah pouze na začátku a ona nechtěla ještě nikomu nic prozrazovat, protože netušila, jak se to mezi nimi bude vyvíjet dále.

I tento příklad potvrzuje, že v pozorování ani rozhovoru nesmí být opomenuty detaily, které by se mohly zdát v první chvíli nedůležité, ale následně mohou vyplňovat mezery v jednotlivých částech výzkumu.

3.5 Analýza a interpretace dat

Výzkum probíhal ve dvou liniích, za prvé v rámci zúčastněného pozorování, probíhajícího kontinuálně od června 2012 do února následujícího roku, za druhé formou polostrukturovaných rozhovorů. Získaná data z obou částí výzkumu můžeme rozdělit do několika kategorií. (1) Data získaná zúčastněným pozorováním, (2) relační data, (3) atribuční data – kulturní data.

V rámci zúčastněného pozorování vznikaly zejména osobní poznatky, které byly následně využity pro zpracování částí práce týkající se rozprav o sexu a sexualitě, takzvaně, kdy a v jakých chvílích, při jakých činnostech se cílová skupina otevřeně či metaforicky zabývá touto tematikou. Zde jsou zajímavým prvkem například sexuální hry – *Flaška* a *Nikdy jsem*, při nichž často dochází k otevřeným zpovědím úzce souvisejícím se sexuální tematikou. Díky pozorování jsem mohla sledovat, jak se k sobě chovají jednotliví účastníci výzkumu, jak

vzájemně komunikují, ať už se jednalo o přátele, bývalé partnery či flirtující jedince.³⁹

U relačních dat jsem sice také částečně vycházela ze zúčastněného pozorování, ale zároveň jsem si je často v rámci rozhovorů ověřovala. Což se ukázalo vhodné zejména po zkušenosti s respondenty Karolínou (18) a Markem (17), viz příklad uvedený výše. Tato data získaná během výzkumu sloužila zejména k orientaci ve skupině – sociální síti, jež se přede mnou začala rozvíjet a jejíž vztahy jsem se snažila zaznamenat. “Souhrn těchto vztahů tvoří sociální síť (strukturu), v níž zkoumaní aktéři zaujímají různé (strukturní) pozice dle počtu a kvality vazeb, které mají s ostatními aktéry“ (Toušek 2012: 36).

Z polostrukturovaných rozhovorů byla získána data atribuční, pojednávající o jednotlivých postojích, hodnotách a zkušenostech respondentů. Rozhovory byly s jejich svolením nahrávány na diktafon, tyto zvukové záznamy byly následně přepisovány a poté kódovány (Bernard, Ryan 2009; Saldana 2009). Samotné kódování probíhalo na základě kategorií vyplývajících z jednotlivých částí práce, jmenovány mohou být vyjádření k homosexualitě, prvnímu sexuálnímu zážitku, obav spojených se sexualitou a další.⁴⁰ V rozsáhlejší výzkumu by se atribuční data dala kvantifikovat a mohla by být použita jako proměnná v rámci kvantitativního šetření (Toušek 2012: 34- 35). Vzhledem k poměrně malému vzorku čítajícího devět respondentů mužského pohlaví a dvanáct respondentek ženského pohlaví, nemohou být atribuční data kvantifikována. Na místo toho se z nich stávají spíše data kulturní. Ta jsou chápána jako “systém mentálních konstrukcí používaný lidmi k interpretaci sama sebe a světa okolo nich a [systém] chování, který je izomorfní s těmito systémy významů“ (Handwerker, Borgatti 1998:550 in Toušek 2012: 36).

³⁹ Flirtujícím jedincem je zde myšlena osoba, která má očividný zájem o druhého jedince a snaží se s ním navázat sexuální či partnerský vztah.

⁴⁰ Viz Příloha č. 7: Analytické kategorie výzkumu sexuality náctiletých.

Pro závěry práce bylo nutné spojit všechna tato data do jednoho celku, tak aby se vzájemně doplňovala. Zatímco relační data napomáhají v orientaci ve skupině, v partnerských a přátelských vztazích, data atribuční vypovídají o jednotlivcích a jejich smýšlení. Participování na aktivitách této skupiny mladých jedinců mi napomohlo lépe pochopit a doplnit některé další body výzkumu, o nichž aktéři sami v první chvíli nehovoří.

4 SEXUALITA V POSTOJÍCH A PRAKTIKÁCH MLÁDEŽE

Výsledky, které v této práci předkládám, byly zjišťovány skrze šetření probíhající u malé skupiny náctiletých jedinců. Následující kapitoly pojednávají o jejich praktikách a postojích, které zastávají k tématu sexuality a to tak jak je vnímána skrze optiku společnosti. Podkapitoly jsou členěny dle podobného schéma jako teoretická část práce a navazují tak na pojem sexuality, lásky, sexuálních praktik, homosexuální orientace a dalších.

Poslední část je speciálně věnována veřejným projevům sexuality, zejména rozpravám na toto téma a hrám se sexuální tematikou, kde je ukázáno, jakým způsobem je sexualita řešena veřejně v rámci zábavy.

4.1 Vnímání sexuality

V části věnované pojmu sexuality⁴¹ byla nastíněna obsáhlost tohoto tématu, které zahrnuje různé části lidského života a kultury. Oproti tomuto rozsáhlému pojetí, může být běžné individuální přemýšlení týkající se této problematiky zavádějící, jelikož pod sexualitou si někteří jedinci představí zejména samotný sexuální akt, jiní svou vlastní definicí obsáhnou mnohem více skutečností. Často je tak spojována například s problematikou mezilidských vztahů, fyzické blízkosti a sexuální přitažlivosti.

„No tak já bych řekla, že se to týká jakýhokoliv vztahu mezi lidma. Teda takhle já si myslím, že jakmile jde o nějaký vztah mezi holkou a klukem, nebo třeba holkou s holkou nebo klukem s klukem, tak jakmile se tam prostě něco děje takovýho, už jenom od toho, že se ti třeba líbí ten druhý nebo potom, že jsou ty lidi spolu. Tak to všechno to asi zahrnuje, ne?“ (Pavλίna 19)

⁴¹ Viz kapitola 2.1 Jak zacházet s pojmem sexualita.

„Něco v člověku, co působí na jeho emoce a to něco je dáno jistým vztahem, pocitům, vůči ostatním lidem. To jak a proč mě někdo bude přitahovat. Ale na druhou stranu je to vlastně už i poměr mezi lidmi, třeba i ten sexuální.“ (Karel 16)

„Myslím, že sexualita je jakýkoliv intimní kontakt buď se sebou, nebo s nějakou druhou osobou. Jakože dotýkání se, líbání, masturbace, orální sex a styk.“ (Zdeněk 16)

„Tak asi sex a pak takový ty různý odvětví, jakože třeba nejen chlap se ženskou, ale i třeba dva chlapi a tak...“ (Karolína 18)

4.1.1 Vidina první lásky

Na jednotlivých výpovědích o vnímání a pojmu sexuality je patrná spojitost se vztahovostí a přitažlivostí k sexuálnímu protějšku. Právě v tomto často subjektivním uchopení tématu můžeme vidět podobnost s fenoménem romantické lásky. Ten je sice považován za současný, univerzální fenomén západní společnosti (Shaver et al. in Havlíček, Konečná 2010), představy s ním spojené jsou však chápány jako velmi subjektivní (Havlíček, Konečná 2010).

Zároveň ho můžeme zařadit do prvků, které současná sexualita společnosti a tedy i mládeže neodmyslitelně zahrnuje. Někteří aktéři výzkumu si například nemohou představit sexualitu bez spojení s romantickou láskou, tedy s představou partnerského vztahu s osobou tak blízkou, že tyto předpoklady splňuje a odmítají představu takzvaného epizodického sexu.⁴²

⁴² *Epizodický sex* je zde myšlen jako povětšinou jednorázová, mnohdy náhodná sexuální aktivita mezi dvěma a více jedinci. Giddens (2012) ho nejvíce připodobňuje ke vztahům, jež navazují homosexuální orientovaní aktéři (154-157). Ovšem tyto krátkodobé a odosobněné sexuální aktivity – epizody nalézáme i ve vztazích mezi heterosexuály.

„Já třeba moc neuznávám sex jen tak s někým, jako nezavrhuju to, ale já sama osobně bych do toho nešla, já v tom vidím něco víc a myslím, že by to mělo být propojený se vztahem a láskou. Prostě toho člověka máš znát a asi k němu i něco cítit.“ (Tereza 17)

„Sex s někým na kom mi záleží, koho mam rád, je úplně něco jinýho než sex jen tak, představa s milovaným člověkem je touha potom a bez citu to je prostě taková lepší masturbace. To je prostě jen ukojení tý prostě momentální touhy a chybí tam takový to blízko.“ (Adam 20)

Snad je to právě vliv emancipace žen a vyrovnání postavení mezi pohlavími v západní společnosti, že se idea romantické lásky nyní objevuje podobnou mírou u dívek i u chlapců. Zde často dochází ke sloučení idejí romantické lásky a touhy po té pravé osobě, s níž jedinec tráví svůj život a o níž sní. Právě taková osoba má být u mladých lidí ideálním protějškem i pro sexuální aktivity.

První láska se tak stává vytouženou a očekávanou zkušeností, na níž někteří jedinci dokážou trpělivě čekat a podle níž zejména dívky klasifikují i své vlastní sexuální chování. Například s prvním sexem čekají často na 'toho pravého', i přesto, že jiné sexuální praktiky vykonávají.

„Já mam dost otevřenej ten pomyslnej okruh, kam si lidi pustím. Z toho pak vyplývá, proč mi nedělá problém dát pusu a ruku kamarádům.⁴³ Ale pohlavní styk. To už je vyšší level. V praxi to pak vypadá tak, že nejsem chladná a dovolím docela dost až na to jedno.“ (Eva 17)

Zajímavé je, že se tento fenomén zmenšuje s přibývajícím věkem, kdy se zejména u dívek, jež se výzkumu zúčastnily, dalo sledovat upouštění od představy spojení romantické lásky a sexuálního života a sex začal být vnímán

⁴³ Zde se jedná o metaforické vyjádření - *dát ruku kamarádovi* zahrnuje bližší kontakt například petting a dotýkání se intimních partií.

mnohem realističtějším a radikálnějším způsobem. Oproti tomu u mužských respondentů byl patrný výrazný diferencující postoj k těmto dvěma problematikám, respektive jedna může existovat bez druhé a naopak. Ač někteří jedinci striktně oddělují samotný sex a lásku jako dvě na sobě nezávislé entity, ve skutečnosti se obě pohlaví shodují na významnější a lepší prožitku sexuální aktivity ve vztahu s osobou, k níž chovají určité city. S přibývajícím věkem je patrné hledání spíše toho pravého vztahu, ten bychom mohli označit pojmem *spolu plynoucí lásky*⁴⁴, což plyne z postupného získávání zkušeností, na jejichž základě se spíše k dokonalé osobě přiklání k hledání dokonalého vztahu.

První láska, pokud opomeneme tu takzvaně *školovou*⁴⁵, se často odehrává v období puberty kolem jedenáctého a dvanáctého roku života, kdy pro dívky a chlapce přichází i doba prvních sexuálních zkušeností, spojených zejména s prvními polibky a doteky. Vzhledem ke skutečnosti, že tyto zážitky jsou vyhledávány zejména v blízkém kolektivu jedince, odehrávají se první lásky a zážitky s nimi spojené ve školách, na letních táborech nebo ve skupinách sloučených na stejném základě, například společného zájmu. Až v pozdějším věku začnou někteří jedinci vyhledávat partnery mimo své blízké okolí. Tento výběr partnerů by se dal označit za endogamní jako výběr partnera v rámci svojí primární či referenční skupiny, který se s narůstajícím věkem a množstvím příležitostí mění ve výběr exogamní. Tyto rané počátky vztahového života jsou jen předzvěstí pozdějších vztahů, s nimiž je spojená i první láska a první sexuální chování.

⁴⁴ Pojem pocházející od Giddense (2012), více rozebráno v kapitole 2.1.1 *Láska jako fenomén*.

⁴⁵ První láska z dětství, kterou si jedinci většinou pomatují. Oproti první lásce v období puberty se ale povětšinou jedná spíše o přátelský vztah bez sexuálních konotací. Mohli bychom jí klasifikovat jako proces učení, kdy děti napodobují vztahy, které odkoukaly od rodičů, sourozenců a dalších dospělých.

4.1.2 Sex a jeho konotace

Stejně jako v částech pojednávajících o sexualitě a lásce, i zde je patrná jasná subjektivita v definování *sexu* jako určité jednotné praktiky. Pravděpodobně se zde odrážejí nejen kulturní zvyklosti a výchova jedince, ale také osobní zkušenosti a dispozice. Často jsem se u respondentů setkala s názorem, že *sex* je pouze samotný koitus a ostatní sexuální praktiky nemají tak závažné následky a spojení s osobním životem což odporuje takzvanému systému *met*.

Sexuální mety jsou po sobě jdoucí fáze, podle kterých v ideálním případě postupují jedinci ve vlastním sexuálním životě:

1. Meta: Líbání
2. Meta: Petting
3. Meta: Orální sex
4. Meta: Koitus
5. Meta: Anální sex

Všichni respondenti výzkumu, který tuto práci doprovází, tento systém velmi dobře znali. Zvláštní je, že žádný z nich nebyl schopný s jistotou určit, odkud ho zná či kde ho poprvé slyšel. Ne všichni s postupem těchto fází ovšem souhlasí. Například orální sex je často chápán jako mnohem intimnější než samotný koitus, což by u některých aktérů vedlo k prohození bodu čtyři a tři.

„Tak asi jako cokoliv, co ty lidi za ten sex považují. Já si myslím, že orální sex už je sex a potom to jde dál. Každý to bere jinak, taky podle toho jak to lidi berou za běžný nebo za výjimečný. Většinou, když se spolu lidi vyspí, tak se spolu jen vyspí, ale orální sex je mnohem osobnější.“ (Tomáš 19)

„Jako třeba v normálním vtahu mi to přijde jako logickéj postup. Ale vím, že vždycky mě trochu zaráželo, že se orál nazývá orální sex. Často mi to přijde, možná ještě bližší kontakt s osobou, což je třeba podle mě zajímavý,

protože to neděláš jen tak s každým. Jako normální sex můžeš mít s někým třeba támhle u baráku, ale tohle už je osobnější.“ (Ivana 19)

Poněkud extrémním příkladem je mladý pár, který byl součástí zkoumané skupiny. Fyzické dispozice partnerky neumožňovaly koitální styk. Tato respondentka pravidelně dochází také k psychologovi, jelikož je vůči sexuálnímu aktu určitým způsobem zablokovaná, což podle jejích slov pochází z negativního zážitku plynoucího z jednoho z jejích prvních sexuálních pokusů. Přesto nemá problém s intimitou ani se sexuálním chováním, které v partnerství provozuje. Pro jejího partnera byl tak plnohodnotným sexuálním aktem již orální sex. V tomto případě to spojoval s osobní náklonností, která je pro něj mnohem důležitější než úplné fyzické naplnění vztahu. *„Tam pohlavní styk nebyl, ale přesto mi to přišlo lepší než všechny ty aférky, když jsem spal s někým, koho jsem sotva znal“ (Adam 20). Oproti němu jeho partnerka cítila za tuto situaci odpovědnost a vinu, špatně snášela pocit, že vztah nedokázala naplnit. „Hrozně mi přijde, že ho brzdím, že prostě bychom mohli být už někde dál, že prostě každý by si tohle měl užívat a vyzkoušet a když o tom lidi mluví tak je to pro ně fakt něco. Když se bavím s kamarádkama, tak pro ně to zas tolik neznamena, ale spíš pro ty kluky. Neznám kluka, co by řek, že prostě... to nemá rád“ (Marie 17).*

Praktikou, která bývá i současnou společností stále tabuizována je anální sex. Respondenti, s nimiž jsem se setkala, často neměli s tímto typem sexuálního chování přímé zkušenosti a shodují se na tom, že je to praktika, k níž pár musí dospět spíše po delším vztahu. Respektive ve chvíli, kdy sexuální život partnerů začne být stereotypní a oni hledají něco nového. Jiným příkladem jsou jedinci s homosexuální orientací nebo ti, u nichž se i přes heterosexuální orientaci vyskytují homosexuální praktiky. Na druhou stranu je možné, že anální sex patří do tabuizovaných témat, o nichž jedinec nehovoří, pokud se neseťká s někým, kdo má stejné zkušenosti.

„Anální sex je pro mě tabu, ale dělala jsem to, protože on to chtěl vyzkoušet, a co tak jsem se pak bavila s lidma, tak mi docela dostalo, že to dělá hrozně lidí.“ (Zuzana 20)

4.1.3 Vnímání homosexuality

V rámci výzkumu jsem se setkala ve skupině s dvěma respondenty, kteří se otevřeně hlásí k homosexuální orientaci. Oba dva s touto skutečností seznámili své přátele i rodiče a nesetkali se ve vlastním blízkém okolí s přímou negativní reakcí. To může být vysvětleno buď vysokou benevolentností a liberálností dnešní společnosti nebo faktem, že tito jedinci se ve skupině pohybují delší dobu a jejich okolí je znalo a akceptovalo již před *coming outem*.⁴⁶

„Tak asi někdy v těch dvanácti jsem si začal uvědomovat, že asi není něco v pořádku. Jako ve školce jsem ještě holčičkám kupoval prstýnky, to byly ještě takový roztomilý a pak jsem si teda uvědomil, že to asi nebude ono. Já to bral jako pozitivně, ten první vztah s klukem, že jsem se jako rozhodl, že konečně něco bude. A navíc, jsem se trochu bál toho, že zůstanu sám. A reakce lidí jako buď super anebo tak jako reakce... takový ty narážky neurčitý, nevybavím si, ale poznáš to z toho, jak to řeknou. Třeba v létě se mi stalo, koukala si na farmu?⁴⁷ Jak tam byl takovej ten s tím bohatým přítelem, jak nosil ten slamák? My jsme byli na Pilsner-festu, jsem sebral kamarádovi slamák, dal jsem si ho na hlavu a on mi řek, že vypadám jako ten teplouš z té televize. On ještě pak myslim, něco dodal, a bylo to takovým tonem řešený, že jako... no... Ale třeba jinde to bylo vždycky v pohodě.“ (Tomáš 19)

⁴⁶ Jedná se o „proces rozpoznání, sebeuvědomění, přiznání své sexuální orientace a schopnost sdělit ji důležitým osobám (rodičům, přátelům)“ (Procházka 2002:26).

⁴⁷ Narážka na reality show *Farma*, vysílanou v létě roku 2012, kde jeden z účastníků byl homosexuál a jeho hlavním poznávacím znamením byl slaměný klobouk.

I přes relativní liberálnost v rámci vnímání homosexuality v současné moderní společnosti stále přetrvávají stereotypy a nepsané zákazy týkající se například projevů homosexuálního chování na veřejných místech.

„Jsme šli třeba ze sázky s kamarádem od náměstí na Americkou a drželi jsme se za ruku. Kdybys viděla ty názory a ty reakce, co na nás lidi křičeli. To bylo hrozný. My to občas takhle zkusíme a koukáme se na lidi, co dělaj a většinou se tomu dost i zasmějeme. Furt mi přijde, že je víc a víc těch překvapených lidí. U těch starých to chápu, tak ty to jakoby nezažili, no... možná jo, ale co my víme a prostě vyrostli v něčem jiným. Ale ty mladý, co vím, tak kolem mě snad každé pátej má ňákou takovou zkušenost a vem si, že když jsme šli po tom městě, tak na nás řvali samí mladý, jako 'buzny' a takovýhle a jak jsme si to prej vůbec mohli dovolit.“ (Marek 17)

Jak vyplývá z Markova popisu, často i mladí lidé, kteří jsou považováni za více benevolentní, se stávají těmi nejpřísnějšími v posuzování sexuálního chování druhých a to i přes reálnou skutečnost, že sami ve svém okolí homosexualitu zažívají.

Mnohem častější a pravděpodobně i lépe okolím přijímané jsou projevy homosexuálního chování u žen. Zajímavé je, že většina mužů má osobní problém s pohledem na projev sexuality mezi dvěma muži, pohled na ženy v obdobné situaci naopak vítají. Není překvapení, že ženy se také k homosexuálnímu chování častěji přiznají či samy dobrovolně tyto praktiky provádějí pouze pro zábavu či vlastní zisk. Častým využitím prvků homosexuálního chování u žen se tak stává svedení mužského partnera pomocí ženské partnerky nebo naopak využití opačného efektu, když se dívky například

začnou chovat jako pár, aby od sebe muže odpoutaly. Tyto situace jsou typické pro prostředí nočních barů a klubů.⁴⁸

„Tak jenom líbání s holkou, to bylo na jedny akci, kdy jsme se opily, vsadily a prohrály jsme sázku. Tak gayové mi nevadí, ale třeba holky jako lesbičky si myslím, že ve skutečnosti to půlka z nich jenom zkouší, to moc nechápu. ... Prostě plno holek na různých akcích, se líbá jen prostě z hecu, protože si myslí, že se to klukům líbí.“ (Zuzana 20)

Pokud se týká přijetí mužské homosexuality, nesetkala jsem se u svých respondentek s negativním ohlasem. Důležitý prvek, který zde nalézám je, že respondenti se vzájemně znají delší dobu a vnímali například i *coming out* některých členů skupiny. Chlapci se často shodují v tom, že homosexualita u mužů je jim lhostejná, ale dívat se na její veřejné projevy nemusí. Ovšem v případě, kdy některý z jejich blízkých přátel prošel *coming outem*, neměli s pochopením jeho situace problém a stále ho brali jako stejnou osobu.

4.1.4 Začátky sexuálních zkušeností

Dovolím si v této části analýzy přeskočit dětství jedince a zaměřit se na období adolescence, kterým respondenti v době výzkumu procházeli nebo ho považovali za před nedávnou dobou ukončené. Právě do této doby nepochybně patří první polibky a další sexuální aktivita, včetně prvního pohlavního styku.

Pohled mých respondentů v tomto věku se zdá být odlišný právě díky stále platným představám, jež v nich vyvolává výchova ze strany rodičů i působení společnosti, médií a dalších tlaků, kterým v rámci socializace v dané

⁴⁸ V tomto případě by se dalo upozornit na podobnost vývoje homosexuálního chování s některými mimo západními společnostmi, například populací Mapučů a Kasků (viz kapitola 2.1.3 *Homosexualita a homosexuální chování*), kdy ženy obdobným způsobem tyto praktiky využívají, aby upozornily na možnost sňatku s jejich osobou.

kultuře podléháme. Některé představy mohou u mladých lidí vyvolat i obavy nebo trauma spojovaná s danou sexuální aktivitou. Jednou z takových představ je například velikost pohlavního údu nebo přesvědčení, že všichni vrstevníci již měli pohlavní styk.

“Porno, asi určitě porno, dnešní představa spočívá v mega klacku v malé dírce a to je hloupost!” (Libor 15)

„Myslím, že většina už s někým spala. Myslím, že hodně z nich už to chce mít za sebou.“ (Simona 16)

Pravděpodobně neexistuje správná odpověď na otázku, kdy začít se sexuálním životem a každý jedinec v naší společnosti podléhá jiným okolnostem. Asi nejideálnější představou je touha po naplnění vidiny první lásky, takzvané najít toho pravého a tu pravou. Mnohem častěji respondenti svůj sexuální život začínali spíše z tlaku okolností, připadali si již dostatečně vyzáří a snažili se najít vhodný protějšek například v kamarádovi nebo známém, nemalou úlohu, zde mnohdy sehrává i alkohol a zvědavost.

I přesto, že mnohé představy o panenství přetrvávají dodnes, mladí lidé často zažívají pohled, který na panenství nahlíží jako na něco nevhodného, výjimkou není ani tlak okolí na mladou dívku, aby ze sebe toto ‘břemeno’ sňala. Zde se setkáváme se dvěma zcela odlišnými pohledy: (1) představou, nutnosti zbavení se břemene, které sebou panenství a panictví přináší jako něčeho, co z nás v určitém věku dělá méněcenné a (2) oceňováním cennosti tohoto stavu, jež je často spojené s čekáním na toho pravého, prvního partnera.

„Nejdřív, jak jsem se poprvé vyspala s tím svým, tak to prostě vládlo ve třídě asi tři čtvrtě roku, furt se mi smáli, že jsem panna, na facu⁴⁹ to furt řešili. I třeba kluci, jeden kluk mi třeba napsal: A to nevadí tvému příteli, že

⁴⁹ Facu – myšleno webovou sociální sítí facebook.

si panna? Vyloženě mně vyčlenili, že se se mnou nemaj o čem bavit, když jsem s nikým nespala.“ (Lucie 17)

„Tak hlavně to, že jsem nic nezažila, a že je to prostě v sedmnácti divný, takže se spíš bojím, že pak ve vztahu budu po zadu, že to bude blbý. Většinou mam kolem sebe lidi, co ty zkušenosti maj, ne třeba hodně, ale maj je. Já si jakoby furt říkám, že na tom není nic špatný, naopak si jako říkam, že je to dobře, že bych nespala jen tak s někým, ale na druhou stranu si říkám, že je to i trošku zvláštní.“ (Tereza 17)

U ženy ve vnímání panenství můžeme pozorovat dvě roviny (1) fyzickou a (2) symbolickou. Fyzická rovina vychází přímo z odstranění panenské blány, k němuž ovšem může dojít při různých aktivitách i mimo samotný pohlavní akt, například při pettingu. Takové porušení panenské blány dívka jen málokdy chápe jako svůj první sexuální styk a považuje se tak v symbolické rovině stále za pannu. Pavlína (19) z vlastní zkušenosti zažila svým způsobem nedobrovolné protržení panenské blány, kdy ji na jednom večírku bývalý přítel její kamarádky opil a po té jí uspokojoval prsty tak agresivním způsobem, že jí panenskou blánu záměrně protrhl. *„Ještě mi oznámil, že to udělal naschvál, ale rozhodně jsem to nebrala tak, že bych už nebyla panna. Prostě to nebyl pohlavní styk, nespali jsme spolu“ (Pavlína 19).*

Hovoříme-li o symbolické rovině, jedná se o tu samotnou zkušenost, kterou jedinec již za první pohlavní styk považuje. Situaci, v níž podle vlastního mínění přichází o panenství/panictví. U mužů je toto jednodušší, již z důvodu nemožnosti posouzení fyzické stránky, tak jako u ženy. Dívky mohou mít v tomto hranice dosti posunuté, některé by za konec statusu panny považovaly již výše zmíněný příběh Pavlíny, pro jiné by to byl až plnohodnotný pohlavní styk, který se odehrál takzvaně od začátku do konce.

První sexuální styk u chlapců, nebývá, jak bylo naznačeno výše, tak často podmíněn představou romantické lásky a stává se tak něčím, co prostě samo přijde.

„My jsme spolu teda nechodili. To byla taková holka, my jsme se znali hrozně dlouho, už vlastně jsme se znali z tábora. My jsme měli, jakože každý někoho jiného, ale vždycky jsme k sobě měli něco víc než kamarádství, tak jsme asi věděli, že něco takového jednou přijde.“ (Marek 17)

Tento pohled ovšem není univerzální stejně jako ne všechny dívky, čekají takzvaně na toho pravého, ne všichni chlapci se tak lehce vzdají vidiny první lásky. Tato skutečnost může často vést i k negativnímu pocitu a frustraci z první sexuální zkušenosti, která se odehrála pod jinou záminkou

„Ehm... No tak asi takhle, poprvé to bylo v patnácti. A když se nad tím zamyslím a podívám se na to zpětně, taky bych to asi vzal zpátky a asi by k tomu ani nedošlo. Bylo to s jednou holkou, co jsem jí poznal v létě, bydlela kousek ode mě a jednou jsme šli ven a pak znova... a jednou jsme se chtěli trochu pobavit, vzali jsme chlast, bylo krásně, a když už jsme byli v náladě, tak k tomu nějak došlo. No pocit... bylo to poprvé. Tak takovej zvláštní, něco nového, ale vlastně vůbec ne nepříjemný. Ale potom létě jsem jí už skoro nikdy neviděl. A teď mi to taky připadá hloupý, že k tomu došlo takhle.“ (Karel 16)

„My jsme spolu byli jenom čtrnáct dní, což byla neskutečně krátká doba, ale já to prostě brala tak, že on byl strašně oblíbenej, měl spoustu kamarádů a já jsem ho spíš obdivovala za to, jakýho sem ho chtěla vidět a vykreslila jsem si ve své hlavě představu, jakej on je, přičemž až třeba po půl roce se mi v hlavě rozsvítilo a já viděla, že takovej není. Mam na ten první sex špatný vzpomínky, což je nejhorší – já jsem to udělala proto, aby

se mnou byl, víceméně on mi k tomu donutil, protože jsem věděla, že to chce a upřímně toho strašně lituju, protože to byla asi jediná chvíle v životě, kdy jsem dělala takhle něco pro někoho, já už bych to pro žádnýho kluka v životě neudělala. Já jsem byla na hodně dlouhou dobu dost zablokovaná, upřímně já jsem začala nenávidět sex.“ (Ivana 19)

4.2 Aktuální obavy a jejich řešení

„Obav mám určitě hodně. Od samotného vzhledu a myšlenek na možné trapné situace, třeba přistižení příbuznými, nebo když jsem v nějaké praktice nezkušená, tak se může stát všechno možný. A strach třeba, že toho kluka neuspokojím, nebo z těhotenství a nemocí, to je asi taky docela děsný.“

(Simona 16)

V kapitole pojednávající o současné mládeži⁵⁰ bylo naznačeno, že jedním z největších problémů současného sexuálního života jsou pohlavně přenosné choroby. Jak bude níže ukázáno, existuje v současném světě mládeže těchto obav mnohem více a často jsou spojeny s jejich vlastním okolím či sexuálním partnerem.

Neopomenutelnou součástí obav je i jejich řešení a prevence, právě ta je nejčastěji zajišťována bezpečným sexem, nebo alespoň jeho praktikovanou představou, která se mnohdy liší od zásad uvedených v jedné z předchozích částí práce.⁵¹

⁵⁰ Kapitola: 2.3.3 *Současná mládež*.

⁵¹ Tamtéž.

4.2.1 *Problémy současné mládeže*

Problémů a obav spojených se sexualitou nalezneme u mladých jedinců mnoho. V první řadě se jedná o strach ze sexuálně přenosných chorob či otázku reprodukce – možnosti počít dítě. Jednou ze zásadních obav se stává strach z odsouzení kolektivem.

Strach ze sexuálně přenosných chorob je jedním z nerozšířenějších, alespoň po mediální stránce. Tuto skutečnost si respondenti často uvědomují: *„Například je tu, ta velká nafouklá bublina pohlavně přenosných chorob“* (Libor 15). Sama si pomatují na jednu z prvních hodin věnovaných sexuální výchově na základní škole, kdy vyučující přišel, nakreslil na tabuli dvě postavičky a řekl: Tohle je Franta a Anička, chodí spolu už pár měsíců, ale Franta si takhle jednou zašel do 'bordelu' a nakazil se HIV, potom se rozešli a vesele roznášeli chorobu dále. Během několika vteřin vytvořil vyučující rozsáhlou pyramidu lidí, mezi nimiž se s největší pravděpodobností mohla rozšířit nákaza a vlna paniky u tehdy čtrnáctiletých pubescentů stoupla.

Právě z výše popsaných důvodů je zážející, že v obavách svých respondentů se tento strach odráží nejméně. Často je potlačený skutečností, že jsou mladí, sexuálních partnerů mnoho neměli a předpokládají, že jejich protějšky na tom budou podobně. Oblíbenou odpovědí, jak se vyhnout sexuálně přenosné chorobě se stalo, vybrat toho správného partnera a nespát s nikým, kdo by měl špatnou pověst. Zároveň je za jednu z nejrozšířenějších forem ochrany považovaný kondom, který je považován za současný nejspolehlivější způsob ochrany proti venerickým chorobám.

„Strach možná z pohlavních nemocí, ale tak když má člověk stálého partnera.“ (David 20)

Provázání sexuálního styku s reprodukční schopností člověka si uvědomuje většina společností. Ty mohou přicházet s vlastním vysvětlením reprodukčního dění. „Novoguinejští Etorové věří například, že semeno je nutné k oživení plodu, jenž do ženy vstoupil jako duch mrtvého předka“ (Kelly in Skupnik 20207: 233). Existují ovšem kultury, které tuto reprodukční schopnost obešly a daly sexuálním aktivitám další rozměr, a sice rozměr zábavy. Pro jedince by se mělo jednat o činnost poskytující řadu potěšení a slastí. Právě takovým příkladem je západní kultura, u níž existuje nejvíce forem antikoncepce. Díky rozšíření antikoncepčních prostředků v současné společnosti, se strach plynoucí z možnosti stát se otcem či matkou nejeví pro mé respondenty příliš aktuálním.

„No když mam s holkou sex, tak mi určitě nenapadne, že by mohla otěhotnět, tyhle pochyby přicházejí asi až potom, když člověk vystřízliví...“
(Adam 20)

Antikoncepční prostředky dnešní doby jsou běžně dostupným zbožím, které Vám sice ve většině případů musí předepsat lékař. Nikdo jejich užití ovšem nezakáže a naopak jsou veřejností přijímány většinou velmi pozitivně.

Obavy z kolektivních soudů patřily k mnohem více rozebíraným a častějším než konstatování strachu z nemoci nebo těhotenství. Strach z toho, co o nich řekne okolí, co by se mohlo stát, když selžou a ostatní se to dozví. S tímto vědomím souvisí i samotné obavy o to, jak bude jedince vnímat sexuální partner. Zde hrají velkou roli zejména pocity strachu ze selhání a nespokojení partnerových potřeb a zároveň nesplnění kritérií fyzické atraktivity, které by mohly být pro daného partnera důležité.⁵² Objevuje se zde také otázka důvěry mezi partnery, jelikož ty osoby, které si v rámci vztahu věří, teoreticky nemají

⁵² Včetně velikosti penisu u mužů.

mít obavy z ponižující reakce partnera. Strach plyne například z obav, co o nich může říct jejich protějšek svým kamarádům.

„Třeba by pak někdo mohl mezi kamarádama říkat, že to bylo horší, než řekl mně. Jakože by říkal, že to bylo hrozný. Tak z toho mam obavy. Hlavně asi teda strach z toho, že v tom nejsem dobrá.“ (Karolína 18)

„Tak tam jde spíš o to, co by řekly holky. Tak jako já mám takhle zkušenost, že jsem se o sobě dozvěděl všechno možný. Tak to není o tom jakej sem, ale spíš jako... no... dobře jakej jsem taky, co mam, co zvládam, co nezvládam.“ (Marek 17)

Ve chvíli, kdy se pro nás sex stává veřejným tématem, vzniká zároveň i větší strach z vlastního selhání. Toto selhání můžeme klasifikovat do dvou různých kategorií, jakožto strach ze selhání v rámci sexuálních praktik, kam náleží neschopnost uspokojit partnera a praktikovat některé typy sexuálního chování. A druhá u mladých lidí ještě rozšířenější obava, že fyzicky nevyhovují požadavkům partnera, často umocněná požadavky dnešní společnosti. Zejména handicap vyvolaný z vlastní fyzické stránky, představy určité nedokonalosti vlastního těla, by mohl u mladých lidí vést k dalším problémům psychického rázu.

Výše zmíněné obavy patřily mezi ty nejvíce zmiňované a rozebírané, jež byly zachyceny v rámci rozhovorů i participace na aktivitách aktérů výzkumu sexuality náctiletých. Mezi marginálněji vyjadřované obavy patřil ovšem i strach ze sexuálního zneužití – znásilnění a dalších sexuálních deviací, zmiňováno bylo ovšem i zklamání v lásce.

4.2.2 Safe sex

„No, jak tvrdí staří a moudří. Nejbezpečnější ochrana je nedělat to. Ale tím se řídit nehodlm. A tak je bezpečné spát s někým, koho známe a komu můžeme věřit. Nestřídat partnery a používat ochranu.“ (Eva 17)

Daleko od pravdy bychom nebyli, kdybychom se drželi hesla: *jediný bezpečný sex je žádný sex*, jelikož téměř každá sexuální aktivita může jedince uvést do určitého stupně ohrožení. *Safe sex* je jednou s nejčastěji připomínaných premis dnešních diskuzí o sexualitě, a to zejména ve školním prostředí, do něhož mladí lidé náležejí. Nový význam našla tato problematika zejména v současnosti, díky rozšíření HIV, kdy je aktuální vyhledávat praktiky, jež učiní sex bezpečnějším. Bezpečným sexem se v tomto případě rozumí sex, který nepřináší žádné následky a zároveň zabraňuje vzniku stresorů a ohrožení, jež jsou jmenované v předchozí části. Pro mladé lidi je také důležitá otázka bezpečné osoby.

Za bezpečný sex je tak často podle mých informátorů považován chráněný pohlavní styk a dodržování různých forem antikoncepčních prostředků. Otázkou je, jaký typ antikoncepce je dostatečný pro *safe sex*. Respondenti se shodují v důležitosti této otázky, nikoliv v jejím naplnění. Jak bylo řešeno výše, často se přímo neobávají hrozby pohlavně přenosných chorob, za dostatečnou ochranu považují antikoncepční pilulku. Druhá možnost, kondom, je v případě pohlavních chorob chápána jako mnohem spolehlivější.

„Vždycky s kondomem, já nevěřím na to, že by to ten kluk fakt jako dokázal, tak aby se nic nestalo a i kdyby jo, tak bych já měla strach, že se něco stalo a pak bych si to určitě ověřovala.“ (Karolína 18)

„To že by si ti aktéři měli být jistí, že nejsou nějak infikováni nebo tak, hlavně kondomy a antikoncepce jsou podle mě nezbytnou součástí bezpečného sexu, ale to spíš u hetero párů, u homosexuálních párů je to

hlavně o tom HIV, ale taky bychom teda měli používat kondomy, to je snad jistota.“ (Libor 15)

Mnohem důležitější než bezpečný sex se často pro jedince stává takzvaně *bezpečná osoba*. Ta by měla zároveň zahrnovat i předpoklad minimální možnosti přenosu pohlavních chorob.

„Asi hlavně někdo, u koho známe jeho zdravotní stav, popřípadě sexuální minulost. Pokud jde o partnera náhodného, měly bychom použít všechny ochranné prostředky, které jsou po ruce.“ (Alena 17)

Výběr bezpečné osoby pro sexuální styk znamená v tomto případě takový výběr partnera, který neohrozí jedince v žádném z výše zmíněných stresorů. Jedná se o partnera, který bude vhodný pro sexuální typ vztahu, ale nemusí se nutně jednat o poměr milostný, naplnění představ romantické lásky. Bezpečný sex tak často pro aktéra znamená sex s bezpečnou osobou. Kromě charakteristik jako je fyzické zdraví jedince, v tomto případě často mladí lidé považují za bezpečnou osobu takovou, jako jsou oni sami – zdravá osoba není jedinec, který by disponoval potvrzením o své bezúhonnosti a negativními výsledky vyšetření na pohlavní nemoci, nýbrž se jedná o takového jedince, který splňuje požadavky dnešní společnosti na takzvaně normální chování. Jedním z hlavních kritérií je, že nestřídá sexuální partnery a ostatní ji znají. S takovým člověkem, kterého znáte, znáte jeho minulost a bývalé sexuální partnery je bezpečné mít pohlavní styk.

Další konotací bezpečné osoby jsou osobní vztahy, zde se dostáváme k otázce sexuálních vztahů v rámci přátel. Osoby, které náležejí do sociální sítě jedince, udržuje s nimi vztahy na osobní úrovni, jsou často také vhodnými protějšky. Problém nastává ve chvíli, kdy dojde u jedné strany k zvýšení požadavků a místo sexu pro zábavu chce tento jedinec sex z lásky. Tento stav je

prakticky neudržitelný a respondenti často zmiňují důležitost nastavení hranic, které se vztahu s osobou týkají.

„Kamarádství s výhodami má své klady, ale hrozí riziko zamilování se. Proto by se lidi v těchto vztazích měli ujistit o tom, jestli k sobě cítí něco víc než jen kamarádství. Sex s kamarádem je jen kvůli tělesnému potěšení, bez lásky. U vztahů s výhodami hrozí, že lidi neví, jak se pak k tomu druhému chovat.“

(Blanka 18)

4.3 Veřejné projevy

Jeden z důsledků sexuálních revolucí můžeme spatřit ve větší otevřenosti k této problematice. Právě tento přístup v percepci sexuality je patrný i v jejich projevech na veřejnosti, za něž můžeme považovat například rozsáhlou činnost médií nebo rozpravy na toto téma v rámci kolektivu či samotné provozování sexuálních aktivit jako jsou polibky, doteky a tak dále.

Nikoho z mých respondentů nezarazí, když uvidí líbající se heterosexuální pár na veřejnosti, naopak bude pro ně překvapivé, pokud se partneři vzájemně polibkem nepřivítají či nerozloučí.⁵³ Samozřejmě, zde existují hranice, kam až může pár v tomto veřejném vystupování zajít. Otevřené projevy sexuální aktivity obsahující intimnější formy pettingu, orálního sexu a tak dále akceptovány nebudou.

V rámci zúčastněného pozorování jsem participovala na různých aktivitách a docházím k závěru, že specifické jsou v tomto případě rozpravy o sexualitě, sexuální orientaci a chování. Tento často přítomný jev v jednotlivých rozhovorech a jejich tematika se prolíná různými činnostmi. Zároveň ovšem je

⁵³ Za opačnou situaci pokládám veřejné projevy homosexuálního chování, ty jsou stále přijímány velmi různorodě - viz kapitola 4.1.3 *Vnímání homosexuality*.

většina těchto projevů v kolektivu myšlena žertem a s nadsázkou, jednat se může o různé slovní hříčky a metafory nebo napodobování sexuálních aktivit – nikoliv přímé praktikování.⁵⁴

„Jako je to otevřenější, ale furt mi přijde, že to není otevřený tak moc, jako pořád to lidi berou dost uzavřeně. Pro mě je to taky intimní téma. Třeba si z toho dost lidi dělají srandu. Myslím, že spíš si lidi budou dělat srandu, než aby to řešili vážně. Myslím, že moc sdílný v tomhle lidi nejsou. Asi je to přežitek nějaký minulý doby, kdy se o tom moc nemluvalo, je to tak, že se prostě lidi mají stydět a tak se prostě stydí.“ (Tomáš 19)

V případě, že aktéři výzkumu hovořili o svých sexuálních zážitcích vážně, jednalo se povětšinou o rozhovory soukromé, jež probíhaly v menším kolektivu a ne na tak otevřených místech. Výjimkou jsou hry se sexuální tematikou, aktivita, která stojí někde na pomezí mezi veřejným a soukromým vystoupením, jelikož se ve většině případů odehrává v uzavřeném kolektivu a pro zábavu.

4.3.1 Hry se sexuální tematikou

Chování aktérů takzvaných sexuálních her by mělo být zařazeno do jednání v rámci veřejného prostoru a ke společenským interakcím, v jejichž rámci si jedinci předávají velmi osobní informaci či vykonávají různé aktivity se sexuálním motivem. Zároveň je zde dobře patrná proměna v jednání hráče, který již zkušenosti v této oblasti má oproti jedinci, jenž není v tomto směru příliš aktivní.

Hra jako taková je pro člověka zábavou, kterou se snažilo uchopit hned několik autorů. Definovat její kategorie, předpoklady a stanovy je velmi obtížné,

⁵⁴ Toto jednání není ve společnosti ničím netypickým, nalézáme různé míry limitů týkajících se mluvení o sexualitě, některé kultury toto řeší právě vtipkováním. Například Dorobové nikdy o sexualitě nehovoří s členy rodiny, ale žertování na toto téma s vrstevníky je běžnou praktikou (Broude 1994: 285-287).

jelikož se její pojetí liší v rámci různých společností, rozdílnost reaguje na přírodní podmínky stejně jako na fyzické možnosti člověka. Definovat hru můžeme jako dobrovolnou činnost, „která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má svůj cíl v sobě samé a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím ‘jiného bytí’, než je ‘všední život’“ (Huizinga in Callois 1998: 26). Huizingova definice, tak jak jí ve svém díle *Lidé a hry* uvádí Roger Callois, je podle něj příliš úzká a široká zároveň. Callois sám dává hře několik základních atributů, podle nichž se jedná o činnost (1) svobodnou (2) vydělenou z každodenního života (3) nejistou (4) neproduktivní (5) podřízenou pravidlům nebo fiktivní (Callois 1998: 28-32).

Proč bychom tuto optiku nemohli použít také na hry se sexuální tematikou? Zhodnotíme-li je bod po bodu: (1) jsou zajisté činností svobodnou, jedinec se sám rozhoduje, zda do hry vstoupí či nikoliv. (2) Zároveň se jedná i o činnost vydělenou z každodenního života. I přesto, že sex a sexualita do života jedince neodmyslitelně patří, stojí stále na pomezí veřejné a soukromé sféry a tyto hry nejsou výjimkou. (3) Sexuální hry bývají samozřejmě nejisté, jelikož jejich průběh není nikdy přesně určen a děj her záleží na samotných hráčích. (4) Pokud budeme jednat o otázce produktivity, zde se jedná o jediný sporný bod. Hry se sexuální tematikou sice pravděpodobně nepřinesou žádný zisk, ovšem určitou nadhodnotou jsou vztahy, které se při nich mohou navázat popřípadě situace, které je mohou znehodnotit. Dalším ziskem mohou být informace sdělované aktéry v rámci hry. Jednotliví hráči tak získávají intimní poznatky o ostatních spoluhráčích, což můžeme považovat za zisk, jenž mohou kdykoli využít. Sami ovšem ztrácejí vlastní intimitu odkrýváním svých zážitků a myšlenek. Dochází tak k cirkulaci ‘majetku’ uvnitř kruhu, která podle Callois pro hráče zisk neznamena (Callois 1998: 31), jelikož nevytváří žádný přímý zisk jedince. (5) Ač se může zdát, že v rámci těchto her pravidla nebudou hrát velkou

roli je tomu přesně naopak, právě předem určená pravidla jsou zde velmi důležitá. Ať už se jedná o vytyčení mezí v páru nebo podmínky mlčenlivosti ohledně získaných informací.

Hry se sexuálním či erotickým podtextem většinou nemají soutěživou stránku, kterou by vyhledával Huizinga, pokud ji nebudeme hledat v pocitu vítězství u jedince, který má více zkušeností než ostatní nebo u radosti, která vzniká z toho, že v rámci této hry utvoříme pár s někým, po kom toužíme. Tyto hry přicházejí na řadu ve večerních hodinách, popřípadě na oslavách narozenin či školních výletech. Prostě všude, kde jsou mladí lidé. Není tomu tak dávno, co jsem se setkala se situací, v níž *flašku na svlékání* hrály děti ve věku devíti až jedenácti let, které se na to náležitě oblékly do několika vrstev oblečení. Tyto hry tak vyplňují volný prostor na různých akcích a činnostech.

Podle výzkumů probíhajících v letech 1995 až 2001 na katedře psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy,⁵⁵ se tyto hry často objevují již od školních let a jsou považovány za hry, které „... jakoby si zahrávaly s vybranými tématy vlastních příběhů a identit dětí ve školním kolektivu (vs. rozehrávání podívané na vybraná témata příběhů a identit fiktivních) – a to s potenciálně ambivalentní blízkostí druhého; přičemž obratnost hráčů jako by byla ve hře vedlejší“ (Klusák 2010: 59).

Zkušenosti s tímto typem hry mají respondenti většinou od začátku puberty, kdy se jednalo o zábavu, která mohla být zároveň vnímána jako něco zakázaného. Nevyhýbají se jí ale ani starší aktéři, kteří často k této aktivitě dospívají po požití alkoholu a berou jí jako odlehčení večera.

„Flaška, taková úplně běžná hra, to mam strašně ráda, to je jedna z mých nejoblíbenějších her. Jestliže to někde chybělo na nějaký párty, tak to byla nudná párty. To šlo od nějakých čtrnácti, takový to, kdo mi přitom dá pusu a

⁵⁵ Viz databáze dětských her, dostupná ze stránek <<http://userweb.pedf.cuni.cz>>.

s kým se půjdu líbat támhle za dveře, to jsou podle mě nejlepší zážitky.“

(Ivana 19)

Flaška je z nich asi nejklaštější. Nezbytnou rekvizitou je zde láhev, která může být skleněná či plastová, popřípadě lze nahradit jiným typem předmětu, který má ukazovací část. Základ spočívá v točení touto lahví, hlavním aktérem probíhajícího kola je ten, na koho ukáže její hrdlo. Variací hry je několik, nejvíc praktikovaná je hra 'na úkoly' nebo 'na otázky', součástí může být i svlékací verze. Takže ten jedinec, na něhož hrdlo láhve ukáže je tím, kdo plní dané předem určené úkoly nebo odpovídá na otázky. Zadavatelem bývá z pravidla hráč, který lahví otočil.

(2) *Nikdy jsem*, jejíž nezbytnou součástí je pití ze sklenice, se dá považovat za hru notně spojenou i s požíváním alkoholu. Jeden z hráčů vždy pronese určitou oznamovací větu, například: „*Nikdy jsem se s nikým nelíbal*“. Následně se napijí všichni hráči, kteří už někdy tuto aktivitu vykonali, respektive ti, kteří se s někým již líbali. Podobnou variací je (3) *Hra na pravdu*, v níž se také hráči formou otázek a odpovědí svěřují se svými sexuálními zážitky či myšlenkami.

Trochu odlišnou verzí je hra (4) *Pět minut v ráji*, kdy se dva vylosovaní aktéři zavřou do skříně či jiného stísněného prostoru na pět minut. Zde je ovšem otázkou, jak tento čas využijí.

Základním pravidlem těchto her, v nichž si jedinci vzájemně prozrazují svá často skrytá intimní tajemství a odpovídají na osobní otázky,⁵⁶ je mlčenlivost, často tak na začátku proběhne věta: „*To, co se zde řekne a stane, se odsud nikdy nedostane!*“ je otázkou, zda tomu hráči opravdu věří a vyvolá to v nich tak pocit bezpečí před hrou a ochotu prozradit o sobě pravdivé informace.

⁵⁶ Typu: *S kolika holkama ses líbal? Jaké bylo tvoje nejneobvyklejší místo, kde si měl sex? Jaká jsou tvoje nejtajnější sexuální přání?*

„Hrála jsem to, ale nehraju takový hry ráda, protože v tomhle ohledu nejsem otevřená. Ale byl to určitě druh zábavy, tak jsem si říkala, tak si to zahraju taky. Mně třeba přijde sranda poslouchat ty ostatní. Když přistoupím na to, tu hru hrát, tak mi přijde fér být upřímná, když už je na tom ta hra postavená. Ale když to jde, tak odpovím vyhejbavě.“ (Teraza 17)

Kromě pravdivosti výpovědí se hráči mohou potýkat i s další nepříjemnou skutečností a tou je možnost vzájemného útočení. V případě, že se skupina dobře zná, již předem o sobě hráči některá intimní témata znají a mohou je využívat ve hře, aby se vzájemně zesměšlili nebo ponížili.

„To se stává, že se lidi potápí. Je rozdíl mezi tím, když víš, že tam jsou samí kamarádi a já řeknu: Hele vim, cos dělal támhle s někým, ale když je tam někdo z tvých kamarádů a začne na tebe něco vytahovat tak to je hnusný, ale zas když do toho s tím jdeš, že to budeš hrát, tak s tím asi musíš počítat, tak to prostě řekneš. Neuvědomuju si, kdybych jako lhala, většinou říkám pravdu, ale taky to většinou hraju opilá.“ (Zuzana 20)

Zajímavou konotací je možnost navázání vztahu a situací, ke kterým by za normálních okolností nedošlo. *„Mi to přijde jak příležitost z amerického filmu, že tam jdeš s někým, kdo se ti líbí a dostaneš se k tomu vlastně díky hře“ (Ivana 19).* Právě zde je viditelný vliv západní kultury, zejména médií na dnešní mládež. V celku tyto hry znají respondenti zejména z amerických seriálů a filmů pro mládež, takže není překvapivé, že dochází k jejich častému kopírování.

5 DISKUZE

Předchozí kapitola byla věnována praktickému zhodnocení výzkumu, který probíhal v rámci skutečného šetření v roce 2012 a na začátku roku 2013, v jehož rámci byla nashromážděna data vypovídající o skupině náctiletých jedinců pohybujících se v západních Čechách. Tato data sice nemohou být kvantifikována a zobecňována na celou západní náctiletou populaci, i tak se můžeme pokusit o jejich komparaci s podobnými poznatky a zasazení do kontextu současného stavu společnosti.

Jednou z prvních řešených problematik, která by zde měla zaznít je proměna sexuálního života současné generace, a sice zejména rostoucí variabilita sexuálních praktik. Zatímco u současných osob ve věku nad čtyřicet let věku byl orální sex jako přiznávaná, běžná, sexuální praktika v období adolescence zmiňován minimálně, dnešní náctiletí považují tento způsob sexuálního chování za jeden z nejčastějších (Rubinová in Giddens 2012: 18-22) Jak je uvedeno v kapitole 4.1.2 *Sex a jeho konotace*, má sice tato praktika mnohem intimnější intence pro jedince, i tak je ale běžně provozována.

Posun vidíme také ve vnímání první sexuální aktivity. „V průběhu devatenáctého a velké části dvacátého století mladé ženy vnímaly panenství jako něco cenného a snažily se jej uchovat, dokud nebyly vdané nebo alespoň vážně zadané. Oproti tomu mladí muži obvykle viděli svoje panictví jako neutrální či dokonce stigmatizující a často se ho snažili ztratit mimo kontext romantického vztahu“ (Carpenter 2002: 345).⁵⁷ V dnešní společnosti s nárůstem emancipace a sjednoceného postavení mužů a žen se i tento rozdíl postupně

⁵⁷ Překlad autorky z anglického originálu: Throughout the nineteenth and much of the twentieth centuries, young women typically perceived their virginity as precious and strove to maintain it until they weremarried or at least engaged. In contrast, young men customarily saw their virginity as neutral or even stigmatizing, and often sought to lose it outside the context of a committed romantic relationship.

smazává a i na dívky bývá činěn tlak ohledně ztráty panenství jako něčeho nežádoucího. I tak se stále objevuje silný požadavek romantické lásky a to z ženské i mužské stránky, který mnohdy potlačuje i touhu po *epizodickém sexu*. Smillerův výzkum z roku 2007 sedm dokazuje, že důvody pro randění/vztah a pro první sexuální aktivitu u chlapců jsou téměř shodné. Za tyto důvody jsou udávány konformita v rámci skupiny, zájem o druhého jedince a danou aktivitu a také sexuální a romantické stereotypy, které jedince nabádají, aby v určitém věku začal vyhledávat sexuální praktiky (Smiller 2007). Uvažovat můžeme i o důležitosti atraktivity partnera, ke které vede i tlak ze strany sociálního okolí a médií. „Rozhodují-li se dnes mladí lidé, zdali jít nebo nejít na milostnou schůzku, rozhodují se jak muži, tak ženy především na základě sexuální přitažlivosti partnera. Dojde-li ke schůzce, tak to bude s velkou pravděpodobností schůzka mezi těmi, jež mají podobnou míru sexuální přitažlivosti“ (Katrňák 2000: 314).

I přes silnou vlnu emancipace a srovnání postavení ovšem stále zůstává viditelný rozdíl ve vnímání ženské a mužské sexuality například v percepce počtu sexuálních partnerů, což se odráželo zejména v odpovědích mých respondentů na otázku týkající se obecných představ o sexualitě ve společnosti. Jak poznamenala jedna z respondentek: „*Holka, když bude střídat kluky, tak to bude vždycky děvka a kluk bude machr, to je celkem nefér*“ (Ivana 19). V tomto případě se patrně jedná o jeden z genderových stereotypů plynoucí z postavení ženy a muže v západní historii.

Jednou z hlavních otázek dnešní sexuality mládeže je vyrovnání se s potřebou bezpečného sexu. Jelikož se jedná o problematiku ryze aktuální, zabývalo se jí v posledních desetiletích mnoho akademických i aplikovaných výzkumů. Ty probíhaly na úrovni dotazníkových šetření i hloubkových rozhovorů s respondenty.

Výzkum mezi mladými adolescenty v Tchaj-wanu dokázal, že sice disponují mnohdy rozsáhlými znalostmi ohledně sexuality, ale tyto znalosti nejsou přímo úměrné bezpečnému sexu, který praktikují, naopak u některých

adolescentů často dochází k opomíjení těchto pravidel (Jiunn-Horng, Chen 2009: 1596). Současná mládež, které byla věnována tato práce, mnohdy směřovala k podobným tendencím. Respondenti mnohem častěji preferují ochranu proti početí, jakou je antikoncepce, ovšem spolehlivější ochranu jako je kondom, uvádějí v případě antikoncepce často jako nepotřebnou, jelikož jim stačí dotýcnou osobu, s níž mají pohlavní styk, znát. Což potvrzuje i závěr výzkumu z roku 1998 (Murphy et al.), podle něhož je bezpečný sex spojen s pozitivním partnerským vztahem. Rozhodujícím faktorem pro provozování nechráněného sexu, tak zůstává typ vztahu, který s danou osobou jedinec má (Gebhardt, Kuyper and Greunsven 2003). Důležité v otázce bezpečného sexu, jak je ukázáno i v této práci, jsou nejen samotná ochrana a chování, které můžeme zahrnout pod *safe sex*, nýbrž i identifikace bezpečné osoby. Ta vychází z osobnostních atributů, sociální struktury a typu sexuálního vztahu, jež má být mezi jedinci navázán.

6 ZÁVĚREM

Pohled na skupinu mladých lidí jako plnohodnotných zástupců současné české mládeže přináší ukázkou jejich percepce sexuality a s ní spojených sexuálních praktik. Lidská sexualita jako rozsáhle vnímaný celek zahrnující pojetí lásky, sexu, sexuální orientace a dalších atributů identifikujeme jako jeden z projevů kultury. V západní společnosti je zároveň výsledkem historického vývoje od počátků lidstva po jeho soudobý stav. Samozřejmostí se tak stává například odraz některých křesťanských dogmat v současném sexuálním kodexu, s postupem moderní doby je díky tomu ovšem viditelné i jejich stírání.

Přístup k sexualitě se stává mnohem liberálnějším a témata, jež byla dříve přísně tabuizována či demonizována, jsou dnes často zmiňována zcela veřejně bez projevů studu či odporu. Příkladem je přijímání homosexuální orientace a homosexuálního chování, ale také běžné a veřejně přiznávané provozování některých dříve 'zapovězených' sexuálních praktik jako je orální či anální sex.

Často problematizované začátky sexuálních zkušeností, které byly v západní společnosti spojené zejména se zákazem předmanželského sexu, jsou dnes pro mladé lidi očekávaným aktem. Ten může být sice spojen s touhou po novém zážitku, ovšem zároveň k němu většinou u dívek neodmyslitelně náleží cit a vidina první lásky. Pokud mají chlapci k prvnímu pohlavnímu styku odlišný postoj, neznamená to, že by představu romantické lásky zavrhovali, naopak, pouze striktně oddělují sexuální aktivitu a city. Právě k této diferenci dochází často i u dívek, většinou v pozdějším věku. Obě pohlaví se ovšem shodují, že pohlavní styk s osobou v partnerském vztahu je něčím víc, označují ho často za intimnější a naplněnější.

Podle percepce hrozeb týkajících se sexuality se u dnešních mladých jedinců nevyskytuje obava z představy nechtěného těhotenství, což je bezpochyby zapříčiněno rozsáhlou možností antikoncepčních prostředků. Na

druhou stranu by zde velkou hrozbu mohlo tvořit množství rozšířených venerických chorob, ani ty ovšem nejsou pro mladé lidi reálnou hrozbou, jelikož se díky svému věku nepovažují za ohroženou skupinu aktérů této problematiky. Navíc dnes vnímají již od základní školy pravidla takzvaně bezpečného sexu, který u nich přerůstá i v předpoklad sexu s bezpečnou osobou. Jednou z největších obav se tak u dospívajících stává kolektivní vědomí o jejich osobě a percepci jejich sexuální aktivity ze strany partnera.

Na příkladu her se sexuální tematikou je ukázáno, jak je jedinec schopný projevat svoji sexualitu na veřejnosti již od pubertálního věku. Často se nejprve jedná o dětské hry, ke kterým přistupuje aktér s vidinou zábavy a nových zkušeností. Pro mladšího hráče mohou být stresující, pokud nemá dostatek zkušeností, které by mohl ostatním sdělit nebo předvést, tito jedinci raději hru pouze pozorují. Z tohoto pohledu to mají starší hráči jednodušší, pro ně se ovšem stává taková hra oblíbenou činností, která se objevuje v rámci večerních akcí a je často propojena s požíváním alkoholu.

Otázka, jež se nabízí pro závěr této práce, zní, jakým způsobem se bude sexualita naší společnosti ubírat dále? V současnosti sice probíhá doznívání třetí sexuální revoluce, ovšem k podobnému uvolňování docházelo i v historii západní společnosti a vykazuje ho například 16. století. Překvapením by tedy v dalších desetiletích nemusel být ani obrat zpět ke konzervativnímu smýšlení o sexuálním chování nebo ztráta zájmu o tuto oblast lidského života ve chvíli, kdy dojde k jejímu úplnému odhalení.

7 POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

- Becker, Howard. 1966. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. Canada: Collier-Macmillan.
- Bell, Kirsten. 2005. Genital Cutting and Western Discourses on Sexuality. *Medical Anthropology Quarterly*. 19 (2): 125-148.
- Benagiano, Giuseppe. Maurizio Mori. 2009. The origins of human sexuality: procreation or recreation? *Ethics, Bioscience and Life*, 4(1): 50-59.
- Benedictova, Ruth. 1999. *Kulturní vzorce*. Praha: Argo.
- Berg, Bruce L. 2001. *Qualitative research methods for the social sciences*. USA: Allyn and Bacon.
- Bernard, Russell H. 1995. *Research methods in anthropology, Qualitative and Quantitative approaches*. USA: Altamira.
- Bernard, Russell H. Gery W. Ryan. 2009. *Analyzing Qualitative Data: Systematic Approaches*. Los Angeles; London: SAGE.
- Borneman, Ernest. 1990. *Encyklopedie sexuality*. Praha: Victoria publishing.
- Broude, Gwen, J. 1994. *Marriage, Family and Relationships: A Cross-Cultural Encyclopedia*. Santa Barbara: ABC-Clio Inc.
- Callois, Roger. 1998. *Hry a lidé: Maska a závrať*. Praha: Ypsilon.
- Carpenter, Laura. 2002. Gender and the Meaning and Experience of Virginity Loss in the Contemporary United States. *Gender & Society*. 16 (3): 345-365.
- Caesar, Gaius Julius. 1964. *Zápisky o válce galské*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění.

- Davison, Jean. 2010. *Culture Summary: Gikuyu*. New Haven, Conn.: Human Relations Area Files: online document. Dostupné z <<http://www.yale.edu/hraf/>>. Dne 20. 2. 2013.
- Dülmen, Richard. 1999. *Kultura a každodenní život v raném novověku*. Praha: Argo.
- Gebhardt, Winifred A. Lisette Kuyper, and Gwen Greunsven. 2003. Need for Intimacy in Relationships and Motives for Sex as Determinants of Adolescent Condom Use. *Journal of adolescent health*. 33: 154-164.
- Foucault, Michel. 1999. *Vůle k věděni: Dějiny sexuality I*. Praha: Herrmann a synové.
- Foucault, Michel. 2003. *Užívání slasti: Dějiny sexuality II*. Praha: Herrmann a synové.
- Freeman, Derek. 1983. *Margaret Mead and Samoa: The making and unmaking of an anthropological myth*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fulka, Josef. 2002. Od interpelace k performativu (feminismus a konstrukce rodové identity). *Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity sociální studia*. 7: 29–50.
- Gennep, Arnold, Van. 1997. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny.
- Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Giddens, Anthony. 2012. *Proměna intimacy: Sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál.
- Goffman, Erving. 2003. *Stigma: poznámky o způsobech zvládnání narušené identity*. Praha: Slon.
- Goody, Jack. 1990. *The oriental, the ancient and the primitive: system of marriage and the family in the pre-industrial societies of Eurasia*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Gough, Kathleen E. 1959. The Nayers and the Definition of Marriage. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. 89 (1): 23-34.
- Gwynne, Margaret A. 2003. *Applied anthropology, a career-oriented approach*. State university of New York: Stony Brook.
- Havlíček, Jan. Martina Konečná. 2010. Čím se lišíme a co máme společného? Lidská sexualita v evoluční perspektivě. *Antropowebzin* 2: 73-78.
- Hastrup, Kirsten. 1978. The semantics of biology: Virginity. In *Defining Females*. Ardener Shirley, ed. Pp. 49-65 . London: Croom Helm.
- Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hyde, Janet Shibley. 1990. *Understanding human sexuality*. Madison: University of Wisconsin.
- Chilman, Catherine S. 1990. Promoting Healthy Adolescent Sexuality. *Family Relations*, 39 (2): 123-131.
- Chagnon, Napoleon A. 2012. *Yanomamo*. USA: Wadsworth Publishing Company (first published 1968).
- Inglis, Tom. 2005. Origins and Legacies of Irish Prudery: Sexuality and Social Control in Modern Ireland. *Éire-Ireland*. 40 (3,4): 9-37.
- James, E. L. 2012. *Padesát odstínů šedi*. Praha: Albatros.
- Jiunn-Horng, Lou. Sheng-Hwang Chen. 2009. Relationships among sexual knowledge, sexual attitudes, and safe sex behaviour among adolescents: A structural equation model. *International Journal of Nursing Studies*. 46: 1595–1603.
- Kaňka, Petr. 2000. *Abeceda homosexuality*. Praha: ALCA. Dostupné z <<http://www.004.cz>>. Dne 25. 3. 2013.

- Katrňák, Tomáš. 2000. Moderní partnerské vztahy a jejich proměna v době pozdní modernity. *Sociologický časopis*. 36(3): 307-316.
- Kenny, Michael G. 2011. *Culture summary: Nyakyusa and Ngonde*. New Haven, Conn.: Human Relations Area Files: online document. Dostupné z <<http://www.yale.edu/hraf/>>. Dne 20. 2. 2013.
- Klapisch-Zuberova, Christine. 1999. Ženy a rodina. In *Středověký člověk a jeho svět*. Jacques le Goff, ed. Pp. 241-262. Praha: Vyšehrad.
- Klusák, Miroslav. 2010. Hry školních dětí – samoučelná spolupráce, soutěž, šikana? *Pedagogický časopis*. 1(1): 49-63.
- Leviticus. Starý zákon. Dostupné z <<http://bible.cz>>. Dne 2. 4. 2013.
- Macek, Petr. 2003. *Adolescence*. Praha: Portál.
- Malinowski, Bronislaw. 1922. *Argonauts of the Western Pacific*. Londýn: G. Routledge.
- Malinowski, Bronislaw. 2007. Sex a represe v divošské společnosti. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Malina, Jaroslav. Giuseppe Maiello. Jiří Svoboda. 2007. Svět prehistorie a protohistorie. In *Kruh prstenu 1*. Jaroslav Malina, ed. Pp. 259-334. Brno: Nauma.
- Mead, Margaret. 1928. *Coming of age in Samoa*. New York: William Morrow and company.
- Mead, Margaret. 2010. *Pohlaví a temperament u tří primitivních společností*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Merton, Robert K. Patricia L. Kendall. 1946. The Focused Interview. *The American Journal of Sociology*. 51(6):541-557.
- Morus, Richard L. 1992. *Světové dějiny sexuality*. Praha: Naše vojsko.

- Možný, Ivo. 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Murphy, Debra A. Mary Jane Rotheram-Borus, and Helen M. Reid. 1998. Adolescent gender differences in HIV-related sexual risk acts, social-cognitive factors and behavioral skills. *Journal of Adolescence*. 21:197-208.
- Nedbálková, Kateřina. 2003. Má vězení střední rod? aneb Maskulinita a femininita ve vězeňských subkulturách. *Sociologický časopis*. 39(4): 469-486.
- Nagel, Joane. 2000. Ethnicity and Sexuality. *Annual Review of Sociology*. 26: 107-133.
- Oakleyová, Anne. 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.
- Ortner, Sherry B. 1998. Má se žena k muži jako příroda ke kultuře? In *Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Libora Oates-Indruchová, ed. Pp. 89-114. Praha: Slon.
- Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. *Databáze dětských her*. Dostupné z <<http://userweb.pedf.cuni.cz>>. Dne 10. 4. 2013.
- Pondělíčková-Mášlová, Jaroslava. 1991. Sexualita a dnešek. In *Světové dějiny sexuality*. Richard Morus, ed. 1992. Pp. 282-294. Praha: Naše vojsko.
- Procházka, Ivo. 2002. *Coming out: Průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe*. Brno: SOHO a Gay iniciativa.
- Ptáček, Michal. 2002. *Moudrá moudra*. Praha: Albatros.
- Rupp, Leila J. 2001. *Vytoužená minulost: Dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví v Americe od příchodu Evropanů po současnost*. Praha: Kosmas.
- Sade, Donatien A. F. de. 2010. *120 dnů sodomy*. Český Těšín: Levné knihy.

- Sagarin, Edward. 1976. Prison homosexuality and its effect on post-prison sexual behavior. *Psychiatry*. 39: 245-257.
- Saldana, Johnny. 2009. *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Sage Publications Ltd.
- Shorter, Edward. 1971. Illegitimacy, Sexual Revolution, and Social Change in Modern Europe. *The Journal of Interdisciplinary History*. 2(2):237-272.
- Silverman, David. 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar.
- Skupnik, Jaroslav. 2007. Antropologie manželství a sexuality. In *Kruh prstenu 1*. Jaroslav Malina, ed. Pp. 231 – 256. Brno: Nauma.
- Smiller, Andrew P. 2007. "I wanted to get to know her better": Adolescent boys' dating motives, masculinity ideology, and sexual behavior. *Journal of Adolescence*. 31 (2008): 17-32.
- Spradley, James G. 1980. *Participant Observation*. Wadsworth Engage Learning.
- Tacitus. 1976. *Z dějin císařského Říma*. Praha: Svoboda.
- Toušek, Laco. 2009. Problematika vytváření relačních dat: příklad analýzy sociální sítě bezdomovců. *Antropowebzin 2-3*: 35-41.
- Toušek, Laco. 2012. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Tomáš Hirt a kol, eds. Pp.25–106. Plzeň: ZČU.
- Turner, Victor. 2004. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press.
- Vágnerová, Marie. 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Vrhel, František. 2000. Antropologie sexuality: sociokulturní hledisko. In *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie 4*. Jaroslav Malina, ed.

Univerzitní noviny: List Masarykovy univerzity a Nadace Universita Masarykiana.

Wilde, Oscar. 2011. *Lady Fuckingham*. Praha: Vydavatelství českých bratří.

Wilkinson, Melvin L. 1978. Romantic Love and Sexual Expression. *The Family Coordinator*. 27(2): 141-148.

Zákon č. 115/2006 sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Dostupné z <www.zakonyprolidi.cz>. Dne 10. 4. 2013.

Zvěřina, Jaroslav. Jaroslav Malina. 2007. Sexuologie sexuality, erotiky a lásky. In *Kruh prstenu 1*. Jaroslav Malina, ed. Pp. 187 – 229. Brno: Nauma.

8 RESUMÉ

My master thesis is oriented on the topic of teenage sexuality. I conducted study about young people between fifteen and twenty years old, their perceptions and present practicing of human sexuality behaviors. Study is divided into three different parts: (1) Theoretical focused on scientific books and theories (2) methodology and (3) analytical part, which are based on my own-field research.

First one is most theoretical part of this study. There I explained terms like “sexuality”, “love”, “sex” and “sexual orientation” in frame of contemporary world. Next aim I focused on distinction between European and non-European societies and their perception of sexual practices. I presented distinction, for example, about marriage’s habits, perception of genders or sexual life in general. In contemporary, European society there are many differences between perception and practicing sexuality, which are focused on history of “West world”. In medieval age the main mover became from Christianity, and new paradigm of sexuality. Now there are many influences in sexuality of contemporary young people, which are first generation after “Velvet revolution” in 1989. For example there are some taboos: from history about sexual orientation or virginity, medial influence and problems of sexual diseases.

Second part of this paper is focused on methodological research, conducted in group of young people. I based my research on two parallel sections: participant observation in small group, and interviews with girls and boys (in age between fifteen and twenty years old). Absorbing part of research is set of descriptions about participations in “sexual games” in group of my respondents, or also other young people’s activities, like: birthday’s celebrations and many other action.

Third part is the main part of this study. Is based it on data from my own field research, which I described in part two. Then I tried to analyzing, describing and identifying contemporary perception of sexual practices in perspective of young people - my research's respondents. Their reported own reflections about their life in sexual and partnership's aspects, for example romantic love or sex without love, first sexual experiences or sexual behaviors and "games". Also I want to pay attention for very interesting question about "safe" sex, and "safe" persons which they are regarded of being suitable for "safe" sex.

9 PŘÍLOHY

Příloha č.1: Úryvek z českého přebásněného překladu Šalamounovy písně

*Kéž mě zlíbá svými polibky
nad líbezné víno jsou jeho ústa
nad jemný parfém jeho jméno
proto ho dívky milují
kéž mě chytí za ruku
kéž mě unese
a jako král uvede do svých komnat
kéž se tam se mnou raduje
laská moje ňadra
a je opojnější než víno
právem ho všechny zbožňují*

...

(Raus 2006: 9)⁵⁸

⁵⁸ Zdroj: Raus, Daniel. 2006. *Píseň písní: Píseň Šalamounova*. Praha: G plus G.

Příloha č. 2: Ukázka pražské lidové písně

A když bylo pondělí...

(lidová píseň z Prahy)

A když bylo pondělí, župajda, župajda,

šoustalo se po první, župajda žup.

A když bylo pondělí, šoustalo se

Po první, župajda župajda,

každá holka ráda šoustá,

župajda župajda, každá ráda dá.

A když bylo úterý,

šoustalo se po druhý.

A když bylo ve středu,

šoustalo se ze zadu

A když bylo ve čtvrtek,

šoustalo se přes pupek.

A když bylo v pátek,

píča měla svátek.

A když bylo v sobotu,

píča měla robotu.

A když byla neděle,

šoustal ji do prdele.

(Malina et al. 2007: 328)⁵⁹

⁵⁹ Zdroj: Malina, Jaroslav. Giuseppe Maiello. Jiří Svoboda. 2007. Svět prehistorie a protohistorie. In *Kruh prstenu 1*. Jaroslav Malina, ed. Pp. 259-334. Brno: Nauma.

Příloha č. 3: Marketing bezpečného sexu

Obrázek č. 1: Příklad sociálního marketingu

Zdroj: [online] dostupné z <www.prevaids.org>. [10. 4. 2013].

Obrázek č. 2: Příklad sociálního marketingu kampaně *Fun now, kids later.*⁶⁰

Zdroj: [online] dostupné z <<http://www.schemamag.ca>>. [10. 4. 2013].

⁶⁰ Kampaň, jež se objevila v Argentině, může být zároveň považována za komerční marketing, vzhledem ke spojení s výrobcem kondomů *Tulipan*.

Příloha č. 4: **Zásady bezpečného sexu**

- (1) Sexuálně aktivní jedinec by měl mít pohlavní styk jen ve stabilním, věrném, monogamním vztahu.
- (2) Pokud jedinec střídá více partnerů, měl by vždy použít kondom.
- (3) Pokud se vyskytne možnost nákazy u jednoho z partnerů, vždy by měl být použit při dalším sexuálním styku kondom nebo by měla být vykonávána jiná sexuální praktika než samotný pohlavní styk.
- (4) Spermicidy zabíjejí HIV virus a pro bezpečnější sex by měly být použity společně s kondomem.
- (5) Jedinec by neměl mít sexuální styk s někým, kdo měl mnoho sexuálních partnerů.
- (6) Pár by neměl provozovat anální sex, pokud může být jeden z partnerů nakažen.
- (7) AIDS je přenosný vaginálním i análním sexem. Stejně tak orálním sexem, pokud dojde k požití ejakulátu.
- (8) Pokud si jedinec myslí, že by mohl být infikovaný, měl by si neprodleně nechat udělat krevní testy.
- (9) Žena, která by měla podezření, že je infikovaná, by neměla otěhotnět, jelikož existuje možnost přenosu nemoci na dítě.

(Hyde 1990: 567)⁶¹

⁶¹ Zdroj : Hyde, Janet Shibley. 1990. *Understanding human sexuality*. Madison: University of Wisconsin.

Příloha č. 5: **Tabulky respondentů**

Tabulka č. 1:

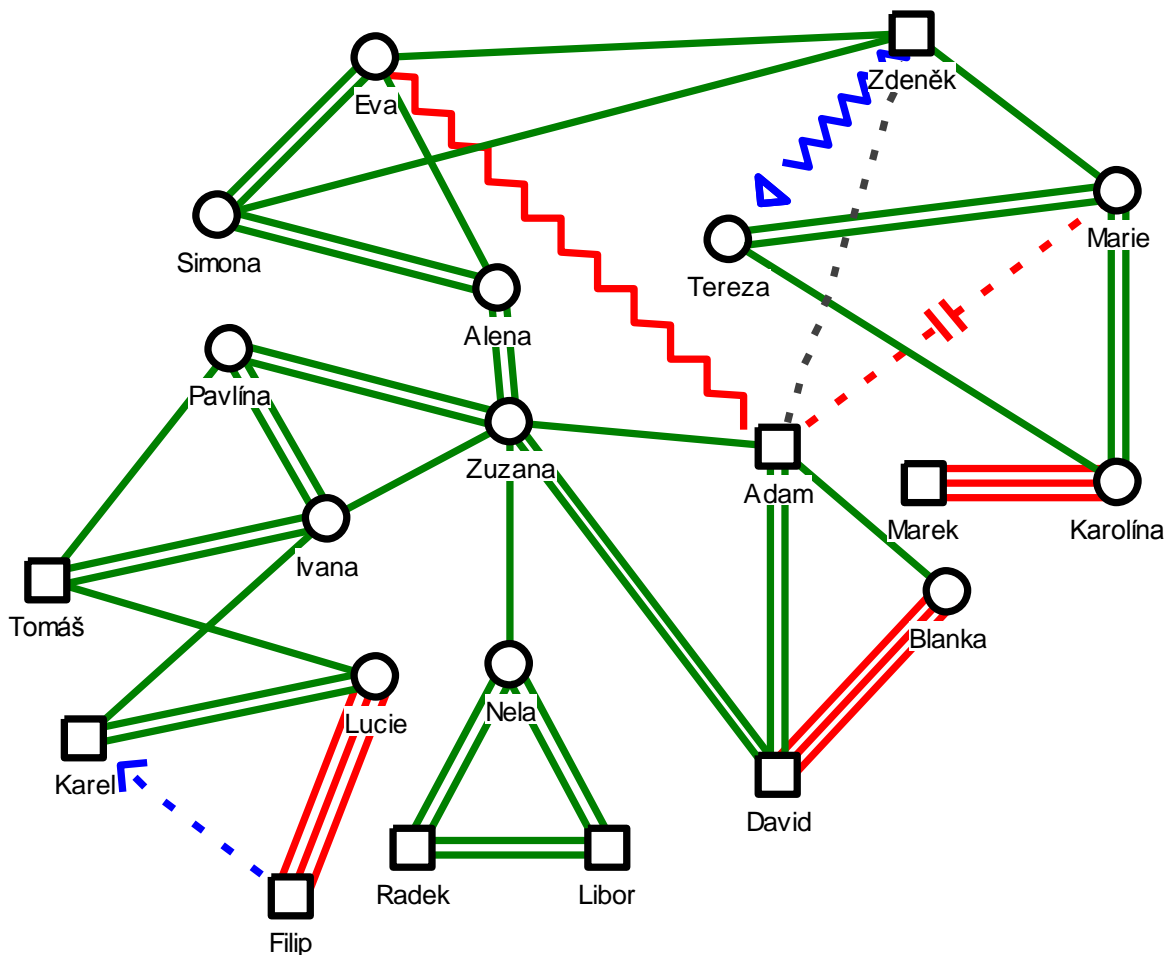
Respondenti - Ženy

Jméno	Věk	První pusa	První koitus	Sexuální orientace	Homosexuální chování
Zuzana	20	11	14	heterosexualita	ano
Ivana	19	11	15	heterosexualita	ne
Pavčina	19	13	18	heterosexualita	ano
Blanka	18	15	15	heterosexualita	ne
Karolína	18	12	17	heterosexualita	ne
Marie	18	13	17	heterosexualita	ne
Tereza	17	X	X	heterosexualita	ne
Lucie	17	15	16	heterosexualita	ne
Eva	17	15	X	heterosexualita	ne
Alena	16	12	15	heterosexualita	ano
Simona	16	14	X	heterosexualita	ne
Nela	15	X	X	heterosexualita	ne

Tabulka č. 2:

Respondenti - Muži

Jméno	Věk	První pusa	První koitus	Sexuální orientace	Homosexuální chování
Adam	20	12	19	heterosexualita	ne
David	20	12	16	heterosexualita	ne
Tomáš	19	16	X	homosexualita	ano
Filip	18	13	16	heterosexualita	ne
Marek	17	12	14	heterosexualita	ano
Karel	16	13	15	heterosexualita	ne
Zdeněk	16	12	14	heterosexualita	ano
Libor	15	12	X	homosexualita	ano
Radek	15	13	X	heterosexualita	ne

Příloha č. 6: Sociogram vztahů mezi respondenty⁶²

Legenda emocionálních vztahů

- - - - - Chodili spolu - rozešli se
- Neutrální vztah
- ==== Blízký přátelský vztah
- ~~~~~ Více než přátelská aktivita
- ~~~~~> Zájem o více než přátelskou aktivitu - viz směr šipky
- Harmonický vztah
- ==== Zamilovanost a trvalý vztah
-> Žárlivost na - viz směr šipky

⁶² Znázorněné vztahy, tak jak byly vnímány na přelomu roku 2012/2013 mezi respondenty. Sociogram neobsahuje ostatní participandy výzkumu, kteří se objevovali v rámci zúčastněného pozorování.

Příloha č. 7: Analytické kategorie výzkumu sexuality náctiletých

Kategorie	Význam	Příklad
Sexualita	Percepce sexuality jako pojmu	<i>Vztah, sex, sex bez vztahu... (Lucie 17)</i>
Láska	Percepce a praktika lásky	<i>Tu pravou, první a krásnou jsem ještě nezažila. (Nela 15)</i>
Sex	Percepce a praktika pohlavního styku	<i>Sex je samozřejmě to, jak to znaj všichni – tělesnej, přímej, sexuální kontakt mezi dvěma osobami. (Karolína 18)</i>
Stereotypy	Co je/není stereotypním jednáním/pohledem v rámci sexuality	<i>Myslím si, že jakmile má chlap víc ženských, tak je frajer, ale ženská je děvka. (Zuzana 20)</i>
Poprvé	První sexuální zážitky, pohlavní styk...	<i>Tak první pusa, to mi bylo úplně šumák a první sex asi taky. (Filip 18)</i>
HCH	Homosexuální chování	<i>Líbání s holkou, to bylo na jedný akci, kdy jsme se opili... (Zuzana 20)</i>
HO	Homosexuální orientace	<i>Sám se ke své homosexualitě hlásím už asi rok. (Libor 15)</i>
Safe sex	Percepce a praktika bezpečného sexu	<i>Vždycky s kondomem, já nevěřím na to, že by to ten kluk fakt jako dokázal, tak aby se nic nestalo (Karolína 18)</i>
BO	Kdo je bezpečnou osobou	<i>Nespat s každým, koho potkáme, ale jen s někým, koho znám a vím, že je čistý. (Karel 16)</i>
Problém	Nemoci, Reprodukce, Percepce okolí	<i>Strach možná z pohlavních nemocí, ale tak když má člověk stálýho partnera. (Marek 17)</i>
Hra	Hry se sexuální tematikou	<i>No a hrál jsem taky, abych nebyl mimo a abych se k nim zařadil. (Karel 16)</i>